

**STRATEGIA ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO**

GDAŃSK 2005

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

**Praca pod redakcją
Radomira Matczaka**

POMORSKIE STUDIA REGIONALNE

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk 2005

Wydawca

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego

80-810 Gdańsk

ul. Okopowa 21/27

tel./fax (058) 32-61-684, e-mail: drrip@woj-pomorskie.pl

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Praca pod redakcją:

Radomira Matczaka

Współpraca redakcyjna:

David Aldworth

Redakcja techniczna:

Iwona Borkowska

Bartosz Kozicki

Tłumaczenie:

Bartosz Kozicki

Koncepcja okładki:

Grzegorz Filip „Indygo”

Projekt graficzny okładki

JT Transmedia s.c.

Przygotowanie do druku i druk

Drukarnia *Witograf*, ul. Hynka 47 Gdańsk

© Copyright by Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego

Gdańsk 2005

ISBN 83-88262-46-7

SPIS TREŚCI

Część I

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	9
I. PRZESŁANKI AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	15
II. PROCEDURA AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	21
III. OTOCZENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	25
IV. WOJEWÓDZTWO POMORSKIE W ROKU 2005	31
V. WIZJA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W ROKU 2020	55
VI. PRIORYTETY, CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ	59
VII. REALIZACJA STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	71
VIII. SCHEMAT STRUKTURY STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	87
IX. ZAŁĄCZNIKI GRAFICZNE	91

Część II

SYNTEZA RAPORTU Z REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W LATACH 2000-2004	101
--	------------

***Szanowni Państwo,
Drodzy Pomorzanie***

Oddajemy do Państwa ręk zaktualizowaną *Strategię Rozwoju Województwa Pomorskiego* wraz ze skrótem *Raportu z realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego w lata 2000-2004*.

Decyzja o rozpoczęciu prac nad aktualizacją Strategii była odpowiedzią na nowe wyzwania, przed którym stanęło województwo pomorskie oraz cała Polska w związku z przystąpieniem do Unii Europejskiej, a także w związku ze zbliżającym się nowym okresem programowania w latach 2007-2013. Aktualizacja Strategii spowodowana była także sporym i w sumie pozytywnym bagażem doświadczeń zebranych w toku 5 lat realizacji Strategii przyjętej w roku 2000.

Zaktualizowana Strategia wyznacza w perspektywie 2020 roku trzy wzajemnie uzupełniające się i równie istotne priorytety rozwojowe. Są nimi *KONKURENCYJNOŚĆ* – rozumiana jako silna i trwała pozycja regionu w skali europejskiej, *SPÓJNOŚĆ* – oznaczająca redukcję negatywnych różnicowań społecznych, gospodarczych i przestrzennych wewnątrz województwa, a także *DOSTĘPNOŚĆ* – umożliwiająca sprawny oraz bezpieczny dla ludzi i środowiska przepływ towarów, informacji, wiedzy i energii w regionie oraz w powiązaniach z innymi regionami.

Wizja województwa pomorskiego w roku 2020 jest niewątpliwie bardzo ambitna, ale wciąż realna. Chcemy aby województwo pomorskie było: znaczącym partnerem w Regionie Morza Bałtyckiego – regionem czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych.

Warunkiem niezbędnym dla jej urzeczywistnienia jest zdolność instytucji publicznych i prywatnych oraz samych mieszkańców województwa do konstruktywnej współpracy z poszanowaniem zasad: zrównoważonego rozwoju; ukierunkowania na mieszkańców; budowania i wspierania rynków regionalnych; partnerstwa publiczno-prywatnego i partnerstwa publiczno-społecznego; a także terytorialnego zróżnicowania i równoważenia kierunków rozwoju; jak również koordynacji rozwoju oraz subsydiarności regionalnej.

Strategię Rozwoju Województwa Pomorskiego należy postrzegać przede wszystkim nie jako dokument, ale jako długofalowy proces zmierzający do trwałej poprawy jakości życia obecnego i przyszłych pokoleń mieszkańców województwa. Taki proces wymaga konsekwencji w podejmowaniu decyzji, które bardzo często wykraczają poza perspektywę jednej czy dwóch kadencji.

Z tą świadomością przystąpmy do realizacji NASZEJ WSPÓLNEJ Strategii.

Marszałek Województwa Pomorskiego

Jan Kozłowski

Część I

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

**Przyjęta Uchwałą nr 587/XXXV/05
Sejmiku Województwa Pomorskiego
z dnia 18 lipca 2005 roku**

UCHWAŁA NR 587 / XXXV / 05
SEJMIKU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO
z dnia 18 lipca 2005 r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego

Na podstawie art. 11 ust. 1 i art. 18 pkt 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590; z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558 i Nr 153, poz. 1271, z 2003 r. Nr 156, poz. 1568 oraz z 2004 r. Nr 102 poz. 1055 i Nr 116 poz. 1206) oraz w związku z §2 uchwały nr 445/XXVIII/2004 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 października 2004 roku w sprawie przyjęcia harmonogramu i trybu prac nad aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego

Sejmik Województwa uchwala co następuje:

§1

Przyjmuje się Strategię Rozwoju Województwa Pomorskiego, zwaną dalej „Strategią”, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§2

1. Realizację Strategii powierza się Zarządowi Województwa.
2. Realizując Strategię, Zarząd Województwa będzie podejmował w szczególności następujące działania:
  - 1) organizacja prac na poziomie Samorządu Województwa,
  - 2) koordynacja i organizacja prac na poziomie województwa, w tym współpraca z innymi podmiotami, w szczególności z:
    - a) samorządami gmin i powiatów województwa pomorskiego,
    - b) instytucjami rządowymi,
    - c) uczelniami wyższymi,
    - d) organizacjami pozarządowymi,
    - e) organizacjami przedsiębiorców, instytucjami otoczenia biznesu,
    - f) samorządem zawodowym, związkami zawodowymi,
    - g) innymi regionami (polskimi i zagranicznymi),
    - h) organizacjami oraz instytucjami międzynarodowymi i zagranicznymi,
  - 3) realizacja ponadregionalnych przedsięwzięć rozwojowych, o których mowa w rozdziale VII Strategii,
  - 4) monitorowanie i ocena realizacji Strategii.

§3

Głównymi narzędziami realizacji Strategii są w szczególności następujące strategie i programy uchwalone przez Sejmik Województwa:

- 1) Program Rozwoju Województwa Pomorskiego na lata 2001-2006 (zatwierdzony uchwałą nr 607/XLIV/02 z dnia 1 lipca 2002 r.)
- 2) Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Pomorskiego na lata 2003-2006 (zatwierdzony uchwałą nr 88/VII/03 z dnia 14 kwietnia 2003 r.)
- 3) Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010 oraz Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego (zatwierdzone uchwałą nr 153/XIII/03 z dnia 29 września 2003 r.)
- 4) Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Pomorskiego na lata 2004-2013 (zatwierdzona uchwałą nr 327/XXIII/04 z dnia 17 maja 2004 r.)
- 5) Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2004-2006 (zatwierdzony uchwałą nr 354/XXIV/04 z dnia 14 czerwca 2004 r.)
- 6) Program Udrażniania Rzek Województwa Pomorskiego (zatwierdzony uchwałą nr 355/XXIV/04 z dnia 14 czerwca 2004 r.)
- 7) Program Małej Retencji Województwa Pomorskiego do roku 2015 (zatwierdzony uchwałą nr 356/XXIV/04 z dnia 14 czerwca 2004 r.)
- 8) Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Pomorskiego (zatwierdzona uchwałą nr 489/XXX/04 z dnia 22 grudnia 2004 r.)

a także będą następne tego typu strategie i programy, w szczególności Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013.

§4

Traci moc uchwała nr 271/XXI/2000 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 3 lipca 2000 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego.

§5

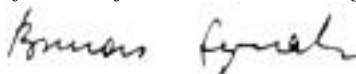
Uchwała podlega opublikowaniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

§6

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący

Sejmiku Województwa Pomorskiego

Brunon Synak

Członkowie Zarządu Województwa Pomorskiego

Jan Kozłowski Marszałek Województwa Pomorskiego
Marek Biernacki Wicemarszałek Województwa Pomorskiego
Kazimierz Klawiter Wicemarszałek Województwa Pomorskiego
Bogdan Borusewicz Członek Zarządu Województwa Pomorskiego
Jacek Głowacz Członek Zarządu Województwa Pomorskiego

Członkowie Zespołu Zadaniowego ds. Rozwoju Regionalnego

Jan Kozłowski Marszałek Województwa Pomorskiego
Władysława Bogacka Biuro ds. Sektorowego Programu Operacyjnego
Krystyna Dominiczak Dyrektor Departamentu Edukacji i Spraw Społecznych
Miroslaw Groszkowski Z-ca Dyrektora Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Ochrony Środowiska
Krystian Karczmarek Dyrektor Departamentu Geodezji i Gospodarki Nieruchomościami
Małgorzata Kubiak Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
Przemysław Marchlewicz Wiceprezes Agencji Rozwoju Pomorza S.A.
Radomir Matczak Z-ca Dyrektora Departamentu Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
Grzegorz Mocarski Dyrektor Kancelarii Sejmiku Województwa Pomorskiego
Feliks Pankau Z-ca Dyrektora Departamentu Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
Tomasz Parteka Dyrektor Departamentu Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
Jarosław Pawłowski Dyrektor Departamentu Programów Regionalnych
Małgorzata Pisarewicz Departament Komunikacji Społecznej
Tadeusz Podczarski Dyrektor Departamentu Zdrowia
Katarzyna Rewers Z-ca Dyrektora Wojewódzkiego Urzędu Pracy
Aleksandra Rutkowska Dyrektor Departamentu Finansów
Arkadiusz Rybicki Dyrektor Departamentu Kultury, Sportu i Turystyki
Kazimierz Sumiński Dyrektor Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Ochrony Środowiska
Anna Szekalska Zastępca Dyrektora Generalnego Urzędu Marszałkowskiego
Krystyna Wróblewska Dyrektor Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Gospodarczej
Łukasz Żelewski Dyrektor Departamentu Gospodarki i Infrastruktury

Osoby wspierające prace Zespołu Zadaniowego ds. Rozwoju Regionalnego

Władysław Ambroziak Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich i Ochrony Środowiska
Iwona Borkowska Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
Barbara Burzyńska Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich i Ochrony Środowiska
Dorota Czernia Biuro ds. Sektorowego Programu Operacyjnego
Tomasz Dmítruk Biuro Informatyki i Społeczeństwa Informacyjnego
Emilia Drozd Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Katarzyna Dymowska Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
Dariusz Gobis Departament Współpracy Międzynarodowej i Gospodarczej
Adam Kałduński Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich i Ochrony Środowiska
Paweł Kasprzak Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
Jarosław Kempa Departament Gospodarki i Infrastruktury
Alina Landowska Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Lech Michalski Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
Adam Mikołajczyk Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
Jadwiga Osipiuk Departament Zdrowia
Jakub Pietruszewski Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
Marcin Stefański Biuro Informatyki i Społeczeństwa Informacyjnego
Jan Szymański Departament Programów Regionalnych
Lena Teodorowicz Wojewódzki Urząd Pracy
Marzena Wanagos Z-Ca Dyrektora Departament Kultury, Sportu i Turystyki

Katarzyna Weremko Departament Edukacji i Spraw Społecznych

Sylwia Wojciechowicz Departamentu Finansów

Krzysztof Wojcieszuk Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku

Jacek Zdrojewski Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna

Opracowania wspierające aktualizację Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego

Marek Dutkowski

Koncepcja jednolitego systemu monitorowania i oceny realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego

Wojciech Dziemianowicz

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na Pomorzu

Urszula Krojec, Jerzy Boczoń

Kondycja III sektora w woj. pomorskim. Raport z badań

Tadeusz Kudłacz

Ocena szacunkowa (ex-ante) wstępnego projektu zaktualizowanej strategii rozwoju województwa pomorskiego

Marta Mackiewicz, Elżbieta Malinowska-Misiąg, Wojciech Misiąg, Marcin Tomalak

Ramy finansowe strategii rozwoju Województwa Pomorskiego w latach 2007–2013

Iwona Markeś, Jakub Pietruszewski

Struktury funkcjonalno-przestrzenne województwa pomorskiego. Miasta na tle subregionów, powiatów i ich rola w rozwoju społeczno-gospodarczym

Joanna Skupowa, Jacek Niesyt

Studium migracji w województwie pomorskim

Włodzimierz Szordykowski

Potencjał i możliwości wykorzystania rzemiosła i drobnej przedsiębiorczości dla ożywienia gospodarczego obszarów wiejskich oraz małych i średnich miast województwa pomorskiego.

Stanisław Szultka Alina Szymelfejnik

Infrastruktura wspierająca przedsiębiorczość w województwie pomorskim

Piotr Tamowicz, Stanisław Szultka

Potencjał eksportowy Pomorza Warunki poprawy konkurencyjności eksportowej Pomorza

Hanna Wojcieszek, Mirosława Hałuzo, Grażyna Kubicz, Małgorzata Szadkowska-Izydorek, , Krzysztof Wojcieszek

Prognoza oddziaływania na środowisko wstępnego projektu zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego

Krzysztof Wojcieszek, Mirosława Hałuzo, Grażyna Kubicz, Hanna Wojcieszek, Małgorzata Szadkowska-Izydorek

Zróżnicowanie przestrzenne i dynamika zmian w zagospodarowaniu obszarów wiejskich województwa pomorskiego

Moderatorzy Regionalnych konferencji tematycznych poświęconych wstępnemu projektowi zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego

Marek Dutkowski

Ewa Kamińska

Marcin Nowicki

Mariusz-Jan Radło

Włodzimierz Szordykowski

Wiktoria Szydarowska

Krzysztof Wojcieszek

I. PRZESŁANKI
AKTUALIZACJI STRATEGII
ROZWOJU WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego została uchwalona przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 3 lipca 2000 roku. Po blisko pięciu latach jej realizacji zaistniały nowe uwarunkowania i przesłanki dla jej aktualizacji:

Nowe uwarunkowania europejskie rozwoju regionu, prowadzące do zmian Strategii poprzez:

- uwzględnienie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, co w najbliższych kilkunastu latach będzie determinowało możliwości realizacji kluczowych zamierzeń rozwojowych województwa pomorskiego;
- wydłużenie horyzontu czasowego do roku 2020 z uwzględnieniem kolejnych okresów programowania w Unii Europejskiej;
- włączenie województwa pomorskiego do realizacji celów zaktualizowanej Strategii Lizbońskiej, która począwszy od roku 2007 stanie się przewodnim wątkiem nowej polityki spójności Unii Europejskiej;
- uwzględnienie w większym zakresie kwestii dostępności transportowej, której obecny poziom rozwoju lokuje region na jednym z najniższych miejsc w Unii Europejskiej, stanowiąc istotną barierę rozwoju tego obszaru;
- precyzyjniejsze określenie możliwości i oczekiwań województwa pomorskiego związanych z rozwojem współpracy międzynarodowej, zwłaszcza przygranicznej i bałtyckiej.

Nowe uwarunkowania krajowe rozwoju województwa, implikujące zmiany Strategii poprzez:

- uwzględnienie zapisów projektów Narodowego Planu Rozwoju, Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego, a także projektów innych rządowych strategii narodowych na lata 2007–2013;
- uwzględnienie przewidywanych zmian ram prawnych polityki regionalnej w Polsce;
- określenie zasadniczych kierunków działań wobec Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta;
- przygotowanie zarysu wieloletnich ram finansowych z założeniem pogłębionej decentralizacji finansów publicznych i znacznych strumieni środków UE wspierających rozwój regionalny;

- uwzględnienie międzyregionalnych i ponadregionalnych zagadnień, które mogą być podejmowane dzięki współpracy województwa pomorskiego z sąsiadującymi regionami.

Doświadczenia i dorobek programowania rozwoju regionalnego, które pozwalają na:

- pełne dostosowanie do zasad programowania rozwoju obowiązujących w Unii Europejskiej;
- uaktualnienie i udoskonalenie diagnozy stanu i procesów w regionie, co daje podstawę dla lepszego sformułowania priorytetów rozwojowych;
- lepsze odzwierciedlenie wewnątrzregionalnych różnicowań województwa oraz wyraźniejsze zaakcentowanie jego specyfiki, co ułatwia określenie kierunków i instrumentów rozwoju;
- efektywniejsze powiązanie Strategii z planem zagospodarowania przestrzennego województwa oraz z sektorowymi strategiami i programami wojewódzkimi;
- opracowanie kompleksowego i efektywnego systemu monitorowania realizacji Strategii oraz zmian sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie.

Realizacja Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego w latach 2000-2004

Pomimo iż trudno jest wykazać, że przedsięwzięcia podjęte dotychczas w ramach realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego miały bezpośredni i silny wpływ na sytuację regionu, to można określić poziom zaawansowania, a także wskazać główne instrumenty realizacji Strategii.

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego była w latach 2000–2004 realizowana we wszystkich 5 priorytetach i 25 celach strategicznych. W tym okresie podjęto ponad 2/3 zadań określonych w Strategii. Przełożyło się to na realizację 190 przedsięwzięć.

Ogólna wielkość wydatków zidentyfikowanych jako realizujące zapisy Strategii wyniosła blisko 2,8 mld zł. Wydatki związane z realizacją Strategii miały w zdecydowanej większości charakter inwestycyjny. Skupiły się one w następujących priorytetach:

- a) restrukturyzacja i unowocześnianie gospodarki,
- b) rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności i spójności regionu,

c) kreowanie wysokiej jakości życia.

Skromne finansowo priorytety:

a) rozwój kapitału ludzkiego oparty na wiedzy i aktywności,

b) rozwój międzynarodowej współpracy województwa

stanowiły jednocześnie obszary realizacji wielu określonych w Strategii zadań.

Instrumentem, który odegrał najistotniejszą rolę, jeśli chodzi o finansowanie realizacji Strategii, jest kontrakt wojewódzki – dwie edycje stanowiły ponad 1/4 całkowitych wydatków. Istotne miejsce zajmują także programy unijnej pomocy przedakcesyjnej. Duże znaczenie w finansowaniu realizacji Strategii miały również środki Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz EkoFunduszu.

Głównym źródłem finansowania realizacji Strategii w latach 2000–2004 były rządowe środki publiczne. Można oczekiwać, że ta sytuacja ulegnie w najbliższym czasie zmianie w związku z napływem do kraju i regionu zwiększonego strumienia wsparcia strukturalnego UE.

Dotychczasowe realne możliwości samorządu województwa w zakresie bezpośredniego kreowania rozwoju regionu są ograniczone – udział środków budżetowych województwa w realizacji Strategii do końca 2004 roku nie przekroczył 5%. Można jednak zidentyfikować dużą grupę wydatków, co do których samorząd województwa miał decydujący wpływ, jeśli chodzi o ich ukierunkowanie na poszczególne przedsięwzięcia – dotyczy to nieco ponad połowy całości wydatków związanych z realizacją Strategii.

**II. PROCEDURA
AKTUALIZACJI STRATEGII
ROZWOJU WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO**

Przebieg procesu aktualizacji Strategii został określony Uchwałą Sejmiku Województwa Pomorskiego nr 445/XXVIII/04 z dnia 25 października 2004 roku w sprawie przyjęcia harmonogramu i trybu prac nad aktualizacją *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego*.

W pierwszym etapie tego procesu powstały *Założenia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego*, które zostały przyjęte przez Zarząd Województwa Uchwałą nr 824/04 z dnia 16 listopada 2004 roku. *Założenia aktualizacji...* zostały poddane konsultacjom społecznym, które zakończyły się 31 grudnia 2004 roku. *Raport z konsultacji społecznych Założeń aktualizacji...* został przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Pomorskiego nr 77/169/05 z dnia 28 stycznia 2005 roku.

Kolejnym krokiem w procesie aktualizacji było przyjęcie przez Zarząd Województwa Pomorskiego Uchwałą nr 78/169/05 z dnia 28 stycznia 2005 roku *Raportu z realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego w latach 2000–2004*.

Następnym etapem procesu aktualizacji Strategii było opracowanie *Wstępnego projektu zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego*, przyjętego uchwałą Zarządu Województwa Pomorskiego nr 276/187/05 z dnia 6 kwietnia 2005 roku. Dokument ten został skierowany do społecznych konsultacji, które zakończyły się 13 maja 2005 roku. Raport z konsultacji społecznych *Wstępnego projektu...* został przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Pomorskiego nr 441/200/05 z dnia 1 czerwca 2005 roku.

Dla *Wstępnego projektu...* opracowana została prognoza oddziaływania na środowisko, a także ocena szacunkowa (*ex-ante*). Na podstawie płynących z nich rekomendacji, a także wniosków z konsultacji społecznych, przygotowano *Projekt zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego*, który został przyjęty przez Zarząd Województwa Pomorskiego w dniu 10 czerwca 2005 roku i przekazany pod obrady Sejmiku Województwa Pomorskiego.

III. OTOCZENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

1. Uwarunkowania globalne i międzynarodowe

Wyzwania cywilizacji informacyjnej i globalizacji

W międzynarodowym, konkurencyjnym i stojącym wobec poważnych zagrożeń otoczeniu szczególną rolę odgrywają:

- przewartościowanie relacji między znaczeniem doświadczenia i ciągłości z jednej strony oraz zdolności do innowacji czy adaptacji – z drugiej;
- lawinowy wzrost informacji i liczby ich źródeł, zwiększenie szybkości przesyłania informacji i równie szybko rosnący popyt na nowoczesne technologie gromadzenia, przetwarzania, selekcji i przesyłania danych;
- wzrost znaczenia informacji jako zasobu, rosnąca rola jakości kapitału ludzkiego oraz współpracy sieciowej w tworzeniu nowej generacji przewag konkurencyjnych;
- przestrzenne różnicowanie intensywności procesów rozwoju oraz rosnące znaczenie metropolii jako światowych i europejskich ośrodków rozwoju proinnowacyjnego i opartego na wiedzy; polaryzacja rozwoju;
- wzrost znaczenia ekologicznych przesłanek rozwoju;
- zmiana geopolitycznej konfiguracji europejskiej;
- wzrost potencjału gospodarczego Europy Bałtyckiej i jej stopniowe przekształcanie w zintegrowany region funkcjonalny;
- relatywny spadek znaczenia tradycyjnych czynników lokalizacji;
- spadek popytu na prostą pracę produkcyjną i wzrost popytu na wyspecjalizowane usługi;
- powszechność zagrożeń społecznych, ekologicznych i terroryzmu.

Zobowiązania międzynarodowe

Na możliwości rozwoju regionu wpływają, bądź zaczną wpływać w przyszłości, zobowiązania międzynarodowe państwa i samorządu wynikające między innymi z następujących źródeł:

- Traktatu Akcesyjnego Polski do Unii Europejskiej;
- dorobku prawnego Unii Europejskiej;
- umów i porozumień dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego (w tym konwencje dotyczące ochrony środowiska Regionu Morza Bałtyckiego) oraz innych konwencji i porozumień międzynarodowych, a w szczególności

postanowień Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój” w Rio de Janeiro w 1992 roku;

- umów i porozumień określających cele, ramy oraz instrumenty współpracy bałtyckiej, a także realizacji Europejskiej Polityki Sąsiedztwa na odcinku granicy zewnętrznej Unii;
- umów i porozumień zawartych przez Samorząd Województwa Pomorskiego dotyczących współpracy międzynarodowej.

Szanse i zagrożenia ekonomiczne

Szanse dla całego województwa wynikają przede wszystkim z następujących możliwości:

- osiągnięcie wysokiego poziomu absorpcji i efektywne wykorzystanie funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, wzmocnione realizacją reform strukturalnych gospodarki, co umożliwi podniesienie długookresowego tempa wzrostu gospodarczego;
- poprawa gospodarczych i infrastrukturalnych więzi w Europie Bałtyckiej.

Najpoważniejsze zagrożenia mogą wystąpić w wyniku:

- niepełnego wykorzystania szans w warunkach członkostwa w UE, w szczególności w wyniku powolnego osiągania pełnej efektywności systemu administracyjnego oraz prosocjalnego ukierunkowania interwencji strukturalnej;
- niekorzystnego kształtowania się osi rozwoju gospodarczego i powiązań komunikacyjnych o znaczeniu europejskim, omijających województwo pomorskie.

2. Uwarunkowania krajowe

Uwarunkowania makroekonomiczne i społeczne

- Społeczno-gospodarczy rozwój Polski wymaga harmonizacji działań w wymiarze: strukturalnym (oddziaływanie na trwałe cechy gospodarki), przestrzennym (oddziaływanie na zagospodarowanie przestrzeni kraju) i regionalnym (oddziaływanie na rozwój i konkurencyjność województw).
- Do roku 2020 można się spodziewać pozytywnych zmian w krajowym otoczeniu makroekonomicznym, jednak warunkiem osiągnięcia zrównoważonego i trwałego rozwoju gospodarczego jest prowadzenie polityki makroekonomicznej,

tworzącej stabilne i przewidywalne podstawy prawne dla działalności gospodarczej; konieczna jest reforma zarządzania sektorem publicznym, warunkująca postępy procesu równoważenia finansów publicznych oraz tempo integracji w ramach Unii Europejskiej.

- Odłożenie w czasie bądź też opóźnienia w realizacji proefektywnościowych reform sektora publicznego stanowią potencjalne zagrożenie dla stabilności gospodarki; należy ograniczyć ryzyko tendencji recentralistycznych, pogłębiających przewagę systemu sektorowego (resortowego) nad samorządowym w dysponowaniu środkami publicznymi.
- Według prognozy makroekonomicznej obejmującej okres 2005–2020 średnie tempo wzrostu gospodarczego w Polsce wyniesie około 5%; wzrost PKB, konsumpcji oraz inwestycji będzie wzmocniony napływem transferów unijnych.
- Przyjęcie euro w Polsce wiązać się będzie ze zrównaniem krajowych i zagranicznych stóp procentowych oraz ze wzrostem inflacji rzędu 1–2% ponad poziom inflacji w krajach UE.
- Sytuacja na rynku pracy w Polsce będzie się stopniowo poprawiać; prognoza zakłada dość znaczny (1–2% rocznie) wzrost liczby pracujących do roku 2007; dalszy wzrost liczby pracujących będzie nieco wolniejszy, prowadząc jednak do spadku bezrobocia do 11–12% w roku 2020; jednocześnie w 2020 roku stosunek liczby osób w wieku emerytalnym do liczby osób w wieku produkcyjnym będzie niemal dwukrotnie większy niż obecnie.

Uwarunkowania wynikające z polityki państwa

Uwarunkowania te zawarte są między innymi w następujących dokumentach lub ich projektach:

- Długofalowa Strategia Rozwoju Regionalnego Kraju „Wiedza – Różnorodność – Równowaga” – 2020;
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (aktualizacja);
- Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007–2013;
- Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego na lata 2007–2013;
- Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007–2013 (z elementami prognozy do roku 2020);
- Strategia Wzrostu Konkurencyjności Gospodarki w latach 2007–2013;
- Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007–2015;

- Założenia polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa do 2020 roku;
- Kierunki Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w Polsce do 2020 roku;
- Strategia Polityki Ludnościowej;
- Krajowa Strategia Zatrudnienia na lata 2007–2013;
- Narodowa Strategia Integracji Społecznej;
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013;
- Strategia Rozwoju Turystyki na lata 2007–2013;
- Strategia Rozwoju Ochrony Zdrowia w Polsce na lata 2007–2013;
- Polityka Energetyczna Polski do 2025 roku;
- II Polityka Ekologiczna Państwa oraz dostosowane do niej strategie i programy środowiskowe;
- Polityka Transportowa Państwa na lata 2005–2025;
- Strategia Rozwoju Transportu na lata 2007–2013;
- Krajowy Program Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego 2005–2007–2013;
- Strategia Długofalowego Rozwoju Sektora Mieszkaniowego na lata 2005–2025.

Uwarunkowania te mają zarówno charakter rekomendacji pod adresem poszczególnych dziedzin rozwoju województwa, jak i ustaleń ogólnych w ujęciu sektorowym. Ich uwzględnienie w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego służy zwiększeniu jej spójności ze strategiami narodowymi, stwarzając też szanse wsparcia wojewódzkich przedsięwzięć strategicznych środkami zewnętrznymi.

Najbardziej istotne okoliczności zewnętrzne mogące wpłynąć na rozwój województwa pomorskiego zawarte są w Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007–2013, opartej przede wszystkim na Narodowym Planie Rozwoju na lata 2007–2013 i Długofalowej Strategii Rozwoju Regionalnego.

**IV. WOJEWÓDZTWO
POMORSKIE W ROKU 2005**

1. Synteza diagnozy

Położenie i podstawowe cechy przestrzeni regionu

Województwo pomorskie położone jest w północnej, nadbałtyckiej części Polski, zajmując obszar 18 293 km². W skład województwa wchodzi 16 powiatów i 4 miasta na prawach powiatu oraz 123 gminy: 25 miejskich, 17 miejsko-wiejskich i 81 wiejskich.

Do podstawowych **cech przestrzeni** województwa należą:

- nadmorskie położenie z najdłuższym (ponad 60%) odcinkiem polskiej linii brzegowej, u ujścia Wisły do Zatoki Gdańskiej;
- duże zróżnicowanie naturalnych warunków rozwoju – położenie nad Bałtykiem, depresje na Żuławach, najwyższe wzniesienie na Niżu Środkowoeuropejskim; duża lesistość i wiele jezior; jedne z najlepszych gleb w Dolinie Wisły i bardzo słabe na pojezierzach; oryginalne układy krajobrazowe pobrzeży i Pojezierza Pomorskiego, Półwyspu Helskiego, Mierzei Wiślanej; duże kompleksy leśne, w tym Bory Tucholskie;
- silne zróżnicowanie rozmieszczenia ludności – Trójmiasto, zajmując 2,3% powierzchni województwa, skupia prawie 35% mieszkańców województwa, natomiast łącznie w gminach nadmorskich mieszka ponad 40% ludności;
- złożona i wielofunkcyjna aglomeracja nadmorska o funkcjach metropolitalnych – jeden z głównych ośrodków rozwijającego się układu metropolitalnego miast południowego Bałtyku, rozciągnięty na długości 60 km, koncentrujący działalność produkcyjną bezpośrednio i pośrednio związaną z morzem, transport morski oraz wyspecjalizowane usługi związane z turystyką i rybołówstwem, a także usługi ponadregionalne (nauka, edukacja, kultura, ochrona zdrowia, media);
- prawie 100-tysięczny ośrodek miejski Słupska o znaczeniu regionalnym, ogniskujący aktywność w północno-zachodniej części województwa;
- dolina Dolnej Wisły z głównym korytarzem infrastruktury technicznej, łączącym strukturę nadmorską z innymi ośrodkami krajowymi położonymi nad Wisłą i z południem Europy gęstą siecią miast średniej wielkości;
- nadmorskie pasma rekreacyjno-osadnicze, które dominują w zagospodarowaniu strefy nadmorskiej;

- rozległa strefa pojezierna, stanowiąca zaplecze struktury nadmorskiej, którą charakteryzuje duża lesistość, liczne, w tym duże jeziora, małe zaludnienie, niski stopień przekształceń;
- wielofunkcyjny charakter rozwijanej działalności – znaczący ośrodek akademicki i kulturalny, gospodarka morska, przemysł wydobywczy i przetwórczy, rolnictwo, turystyka i rekreacja, leśnictwo, usługi o znaczeniu ponadregionalnym oraz infrastruktura o znaczeniu ponadregionalnym;
- system obszarów chronionych obejmujący 2 parki narodowe: Słowiński i Bory Tucholskie, 9 parków krajobrazowych, 45 obszarów chronionych NATURA 2000, a także obszary chronionego krajobrazu; obszary te (z wyłączeniem obszarów NATURA 2000) zajmują blisko $\frac{1}{3}$ powierzchni województwa;

Infrastrukturę transportową o znaczeniu krajowym i międzynarodowym tworzą:

- infrastruktura o charakterze sieciowym obejmująca sieć dróg krajowych (6, 7, 20, 21, 22, 55), linie kolejowe znaczenia państwowego i drogi wodne śródlądowe, w tym Wisłę;
- węzły transportowe: porty morskie w Gdańsku i w Gdyni wraz z terminalami promowymi i kontenerowymi, a także port lotniczy im. Lecha Wałęsy w Gdańsku obsługujący połączenia krajowe i międzynarodowe.

Układ ten został ukształtowany w długim procesie rozwoju i wykazuje obecnie znaczną **trwałość**.

Przez obszar województwa przebiegają dwa paneuropejskie korytarze transportowe nr IA (Helsinki-Tallin-Ryga-Kaliningrad-Gdańsk) oraz VI (łączy Skandynawię z Europą Środkową poprzez Trójmiasto, Łódź, Warszawę i Katowice).

Pomorskie na tle innych polskich województw

- 8. miejsce pod względem powierzchni i liczby ludności;
- 4. miejsce pod względem wskaźnika urbanizacji;
- najwyższy w kraju przyrost naturalny i najniższy współczynnik zgonów na 100 tys. mieszkańców;
- dodatnie saldo migracji (jako jeden z czterech polskich regionów);
- 8. co do wielkości ośrodek akademicki w kraju;

- 2. miejsce pod względem odsetka ludności z wykształceniem wyższym (po mazowieckim);
- 12. pozycja pod względem liczby pracujących na 1000 mieszkańców;
- wyższa niż przeciętnie w kraju stopa bezrobocia;
- 7. miejsce pod względem udziału w tworzeniu PKB, 5. miejsce pod względem PKB *per capita*;
- 4. miejsce w kraju pod względem liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców;
- najwyższa w kraju dynamika eksportu;
- 3. miejsce pod względem liczby udzielonych noclegów, druga co do wielkości baza noclegowa na 1000 mieszkańców;
- 2. miejsce pod względem przeciętnego dochodu rozporządzalnego na mieszkańca (po mazowieckim);
- 1. miejsce pod względem liczby gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty;
- 4. miejsce pod względem liczby łączy telefonicznych na 1000 mieszkańców;
- 2. miejsce pod względem liczby oddanych do użytku mieszkań (po małopolskim), ale niższa od średniej krajowej liczba mieszkań na 1000 ludności;
- 5. miejsce pod względem liczby lekarzy i stomatologów na 1000 mieszkańców;
- 1. miejsce w kraju pod względem liczby przestępstw na 1000 mieszkańców;
- 2. miejsce pod względem liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców (po mazowieckim).

Uwarunkowania demograficzne

- *Region charakteryzuje się wysokim odsetkiem ludzi młodych.*
- *Do 2017 roku będzie zwiększać się liczba ludności, zwłaszcza na obszarach wiejskich.*
- *Do roku 2020 nastąpi znaczny przyrost ludności w wieku emerytalnym oraz zdecydowany spadek liczebności grupy dzieci i młodzieży.*

Ludność województwa pomorskiego liczy niemal 2,2 mln mieszkańców. Ponad połowę mieszkańców regionu skupia obszar metropolitalny. Specyficzną cechą regionu jest względnie wysoka koncentracja ludności w miastach.

Średnia wieku mieszkańców jest niższa od średniej krajowej i unijnej. Województwo jako jedno z nielicznych w Polsce odnotowuje dodatni przyrost naturalny i dodatnie saldo migracji. Do roku 2017 będzie następował regularny

przyrost ludności. Dotyczy to zwłaszcza ludności wiejskiej. Prognozowany jest natomiast spadek liczby ludności miejskiej.

Od kilku lat obserwuje się szybki wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym (istotnie oddziałujący na rynek pracy), a także regularny przyrost mieszkańców w wieku emerytalnym. Po 2010 roku liczba ludności w wieku produkcyjnym będzie systematycznie maleć, przy jednocześnie utrzymującym się wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. W konsekwencji nastąpi istotne przesunięcie w proporcjach między liczbą osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym, co wpłynie na zaostrzenie niektórych problemów społecznych.

Wartości regionalne: kultura i tożsamość

- *Dziedzictwo kulturowe województwa stanowi duży i nie do końca wykorzystany potencjał regionu.*
- *Dostęp do dóbr i usług kultury na wsi jest ograniczony.*

Pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości historycznej i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu.

Trwałe miejsce w wartościach kulturowych regionu zajmują kaszubska oraz kociewska kultura i tradycja. Społeczności te są wewnętrznie zintegrowane i dobrze zorganizowane. Szczególnie intensywnie rozpowszechniane są kaszubskie wartości etniczne poprzez edukację regionalną oraz naukę języka kaszubskiego – jedyne go języka regionalnego w Polsce.

Dziedzictwo historii najnowszej, zwłaszcza zainicjowane przez „Solidarność” w Gdańsku przemiany polityczne, otworzyły społeczności pomorskiej nową drogę realizacji demokracji, wolności i samorządności, jako trwałych wartości społeczeństwa obywatelskiego.

Aktywność społeczeństwa wyróżnia region pozytywnie na tle całego kraju. W województwie pomorskim zarejestrowanych jest ponad 3,5 tys. organizacji pozarządowych, jednak kondycja finansowa większości z nich jest słaba.

W ostatnich latach w sferze kultury daje się zauważyć systematyczny kryzys finansowo-instytucjonalny. Jednym z jego objawów są ubytki w sieci instytucji kultury, dodatkowo sprzężone z malejącymi wydatkami na działalność tych instytucji. Problem stanowią także dysproporcje w dostępie do dóbr i usług kultury między mieszkańcami miast i obszarów wiejskich.

Edukacja

- *Od kilkunastu lat obserwowany jest stały wzrost liczby osób z wykształceniem średnim i wyższym.*
- *Znaczny odsetek absolwentów szkół ponadpodstawowych wśród bezrobotnych wskazuje na potrzebę weryfikacji kierunków kształcenia.*

Wykształcenie ludności jest atutem województwa pomorskiego. Wyższy od średniego w kraju jest zarówno odsetek osób z wykształceniem wyższym, jak też średnim. Mimo że struktura wykształcenia na tle kraju wygląda korzystnie, to wciąż wykształceniem podstawowym lub zawodowym legitymuje się ponad połowa mieszkańców. Niskie jest zwłaszcza wykształcenie mieszkańców wsi, co stanowi istotny problem oraz barierę przemian na obszarach wiejskich.

System edukacyjny województwa charakteryzuje dobrze rozwinięta sieć szkół średnich, z placówkami zaliczanymi do najlepszych w kraju. Kształcenie na poziomie wyższym skupia się głównie w Trójmieście. Drugim co do wielkości ośrodkiem akademickim jest Słupsk. Obecność kilku uznanych w kraju uczelni sprawia, że ranga ośrodka akademickiego jest wysoka.

W ostatnich latach w związku z rosnącym zapotrzebowaniem w większych miastach województwa utworzono nowe uczelnie lub uruchomiono filie już istniejących. Poprawiło to dostęp do edukacji na poziomie wyższym, co może mieć istotne znaczenie zwłaszcza na terenach o wysokim bezrobociu. Swoje ośrodki kształcenia akademickiego mają m.in.: Kwidzyn, Wejherowo, Tczew, Malbork, Pelplin, Skórcz, Człuchów, Chojnice, Starogard Gdański i Ustka. Luka pod tym względem występuje jedynie w środkowo-zachodniej części województwa.

Pozytywnym czynnikiem w sferze kształcenia wyższego w regionie jest różnorodność kierunków studiów oraz aktywność uczelni w rozszerzaniu oferty edukacyjnej. Liczba miejsc dla studentów jest jednak ciągle zbyt mała, a wzrost liczby uczelni nie zawsze łączy się z wysoką jakością kształcenia.

Duży udział absolwentów wśród osób bezrobotnych wskazuje na potrzebę dalszej weryfikacji kierunków kształcenia na wszystkich szczeblach kształcenia

ponadpodstawowego. Jednocześnie trudna sytuacja na rynku pracy zdynamizowała rozwój usług edukacyjnych dla osób dorosłych.

Rynek pracy

- *Regionalny rynek pracy charakteryzują niski wskaźnik zatrudnienia i wysoka stopa bezrobocia.*
- *Łączny wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym w latach 1995–2010 wyniesie 150 tysięcy.*
- *Struktura zatrudnienia jest korzystna i zbliżona do struktury w Unii Europejskiej.*
- *Najwięcej miejsc pracy powstaje w branżach usługowych.*

Rynek pracy w województwie pomorskim charakteryzuje się niskim wskaźnikiem zatrudnienia na tle kraju. W ostatnich latach zanotowano spadek tego wskaźnika we wszystkich grupach wiekowych, jednak w największym stopniu wśród osób poniżej 25. roku życia i powyżej 55. roku życia. Sytuację pogarsza niska kreacja miejsc pracy, zwłaszcza na obszarach pozametropolitalnych.

Niskiemu zatrudnieniu towarzyszy bezrobocie wyższe niż średnio w kraju. Przyrost liczby osób pozostających bez pracy w latach 1999–2003 był jednym z najwyższych w kraju, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Występuje znaczne wewnątrzregionalne zróżnicowanie stopy bezrobocia. W niektórych powiatach od kilku lat stopa bezrobocia stale przekracza 30%. Najwyższe zagrożenie bezrobociem występuje w powiatach charakteryzujących się najniższym stopniem zurbanizowania i uprzemysłowienia, a najwyższym odsetkiem terenów rolnych i leśnych.

Wysoki poziom bezrobocia spowodowany jest współwystępowaniem wielu strukturalnych barier. Należą do nich przede wszystkim: niska mobilność zawodowa mieszkańców (zwłaszcza tych o niższych kwalifikacjach), niski poziom wykształcenia bezrobotnych, wysoki poziom kosztów pracy. Skutkuje to znacznym odsetkiem osób długotrwale bezrobotnych oraz znaczącym udziałem mieszkańców wsi wśród bezrobotnych.

Znaczny przyrost ludności w wieku produkcyjnym, który w latach 1995–2010 wyniesie ponad 150 tys. osób, a także trudności w nadaniu gospodarce pożądanej dynamiki, nie sprzyjają szybkiej poprawie sytuacji na rynku pracy, szczególnie do roku 2010. Istotną rolę w uaktywnianiu osób bezrobotnych, zwłaszcza młodych, mogą odegrać organizacje pozarządowe.

Jako pozytywny czynnik kształtujący rynek pracy w województwie pomorskim można traktować korzystną strukturę zatrudnienia. Na tle kraju jest ona

zdecydowanie bardziej zbliżona do struktury w Unii Europejskiej. Znacznie wyższy niż przeciętnie w kraju jest udział liczby pracujących w branżach usługowych, nieznacznie wyższy od średniej krajowej – w przemyśle i zdecydowanie niższy – w rolnictwie. Dodatkowo w sektorze usług ciągle powstaje najwięcej miejsc pracy.

Struktura i przekształcenia gospodarki

- *Stan gospodarki województwa na tle kraju jest zadowalający, jednak wzrost gospodarczy nie prowadzi do niwelowania dysproporcji wewnątrz regionu.*
- *Poziom inwestycji jest relatywnie niski.*
- *W tworzeniu wartości dodanej dominują usługi rynkowe.*
- *Wysoka jest wartość i dynamika eksportu.*

Dystans w poziomie rozwoju województwa pomorskiego względem Unii Europejskiej pozostaje bardzo duży. Średni poziom PKB *per capita* w województwie w 2002 roku wyniósł 45,5% średniej dla UE. Stan gospodarki województwa w świetle krajowych wskaźników makroekonomicznych przedstawia się jednak korzystnie. Zagrożeniem dla obecnej pozycji konkurencyjnej jest zbyt niski poziom inwestycji, zwłaszcza związanych z innowacjami. Relatywnie duży w regionie potencjał innowacyjny wciąż nie jest dostatecznie ukierunkowany na zastosowania gospodarcze. Sprzyja to stosunkowo niskiej aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw, które mają ograniczone możliwości korzystania ze słabo rozwiniętego systemu wdrażania innowacji.

Wewnątrz regionu występują znaczne dysproporcje poziomu rozwoju gospodarczego, co w głównej mierze spowodowane jest koncentracją aktywności w zespole miejskim Gdańsk-Gdynia-Sopot. Zróżnicowania te od kilku lat pozostają mniej więcej na tym samym poziomie, lecz istnieje ryzyko, że w pierwszych latach polskiej obecności w UE mogą się one pogłębić.

W województwie pomorskim nastąpiło większe niż w innych regionach przesunięcie gospodarki w kierunku sektora usług. W gospodarce regionu występują branże tradycyjne (porty, przemysł okrętowy, rafineryjny, elektromaszynowy, rybołówstwo), jak i branże szybkiego rozwoju (teleinformatyka, przemysł chemiczny, usługi finansowo-ubezpieczeniowe). Specyficzną cechą najsilniejszych branż przemysłu (stoczniowy, rafineryjny, papierniczy) jest występowanie dużych, ale pojedynczych zakładów.

Pomorskie wyróżnia wysoka aktywność gospodarcza. Na 1000 mieszkańców regionu zarejestrowanych jest ponad 100 firm. Wysoki poziom przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej mieszkańców województwa wiąże się z istnieniem silnego sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Działalność gospodarcza w regionie koncentruje się wokół dużych miast, głównie Trójmiasta, w mniejszym stopniu Słupska i miast powiatowych, które są lokalnymi centrami gospodarczymi. Pozostałe obszary charakteryzują się nie tylko niższą liczbą podmiotów gospodarczych, ale również ich niższym potencjałem ekonomicznym.

W regionie funkcjonują liczne instytucje otoczenia biznesu, odgrywające istotną rolę we wspieraniu rozwoju MŚP. Są one jednak skupione głównie w większych ośrodkach miejskich. Zapewniony jest dostęp do podstawowych usług informacyjnych i doradczych oraz wielu usług szkoleniowych oferowanych w ramach wsparcia publicznego dla przedsiębiorstw. Znacznie gorszy jest dostęp do usług finansowych i specjalistycznego doradztwa w zakresie zagadnień finansowych oraz prawnych, a także usług związanych z wdrażaniem procesów innowacyjnych. Ulokowane w regionie instytucje otoczenia biznesu nie tworzą spójnego systemu wsparcia, co stanowi istotne ograniczenie w zakresie wspierania przedsiębiorczości.

Regionalny eksport oparty jest na dużych przedsiębiorstwach i cechuje go wysoka koncentracja towarowa. Szczególnie duży udział w eksporcie mają środki transportu wodnego oraz wyroby przemysłu elektronicznego. Struktura eksportowa regionu ulega jednak zmianom, a korzystną tendencją jest wzrost udziału wyrobów zaawansowanych technologicznie. Wielkość i dynamika generowanego eksportu stawia województwo w krajowej czołówce.

Aktywność inwestorów zagranicznych w regionie w zasadzie odpowiada potencjałowi mierzonemu liczbą ludności. Duża koncentracja kapitału zagranicznego występuje w Trójmieście, choć silną stroną są również ośrodki mniejsze, które w ostatnich latach zdołały przyciągnąć inwestycje. Pomorskie nie wykorzystuje jednak w pełni swojego potencjału dla przyciągania kapitału zagranicznego. Świadczy o tym m.in. relatywnie niskie zaangażowanie inwestorów z krajów skandynawskich. Poprawa warunków inwestowania stanowi wyzwanie dla sfery publicznej i jest niezbędna dla utrzymania konkurencyjnej pozycji województwa.

Turystyka stanowi ważny sektor gospodarki regionalnej, istotny m.in. z punktu widzenia wzrostu zatrudnienia. W województwie są warunki dla rozwoju

wszystkich form turystyki (w tym agroturystyki, turystyki morskiej i turystyki uzdrowiskowej). Zagospodarowanie i ruch turystyczny koncentrują się w strefie nadmorskiej, na Pojezierzu i w Trójmieście. Regionalne produkty turystyczne nie są jeszcze dostatecznie wypromowane, a oferta turystyczna – wciąż nie dość zróżnicowana, co utrudnia wydłużenie sezonu turystycznego. Barierej stanowi również względnie niski standard przy relatywnie wysokich cenach usług turystycznych.

Gospodarka morska

- *Gospodarka morska odgrywa istotną rolę w gospodarce regionu.*
- *Kondycja wielu firm przemysłów morskich jest niestabilna.*

Specyfiką regionu jest rozwinięty sektor przemysłów morskich. W regionie funkcjonuje ponad połowa wszystkich krajowych podmiotów związanych z gospodarką morską. Jednak zatrudnienie w tym sektorze i jego udział w liczbie pracujących ogółem od kilku lat systematycznie maleje. Zmniejsza się także udział podmiotów gospodarki morskiej w liczbie podmiotów ogółem w województwie.

Pomorskie generuje większość sprzedaży polskiego przemysłu okrętowego. Cechą ostatnich lat jest dynamiczny rozwój niewielkich stoczní produkujących nowoczesne jednostki pływające (np. jachty).

W ostatnich latach wzrósł udział województwa w portowych obrotach ładunkowych w kraju. Udział portów Gdańska i Gdyni w bałtyckim rynku portowym nie jest jednak na tyle wysoki, na ile wskazywałyby możliwości przeładunkowe tych portów oraz potencjał gospodarczy Polski. Czynnikiem ograniczającym poprawę konkurencyjności tych portów jest m.in. ich słaba dostępność od strony lądu oraz nie najlepiej rozwinięty rynek usług logistycznych.

Choć kondycja wielu firm przemysłów morskich jest niestabilna, to są jednak one istotnym elementem gospodarki regionu, kreującym eksport o wolumenie trudnym do uzyskania w krótkim czasie przez inną dziedzinę gospodarki. Szansą dla podniesienia efektywności gospodarki morskiej jest tworzenie sprzyjających warunków dla powstania Polskiego Klastra Morskiego.

Rolnictwo i leśnictwo

- *Rozwój obszarów wiejskich i rolnictwa jest jednym z kluczowych wyzwań w województwie pomorskim.*

- *Walory glebowo-przyrodnicze obszarów wiejskich w połączeniu z dużymi zasobami siły roboczej sprzyjają rozwojowi rolnictwa wysokotowarowego, a także ekologicznego.*
- *Region posiada duże zasoby leśne o szczególnej wartości przyrodniczej, rekreacyjnej i ekologicznej.*

Znaczenie sektora rolnego w pomorskiej gospodarce, mierzone liczbą zatrudnionych, jest mniejsze niż przeciętnie w kraju. Udział rolnictwa w tworzeniu wartości dodanej brutto jest znacznie niższy niż udział zatrudnionych w tym sektorze. Na tle kraju pomorskie rolnictwo charakteryzuje się korzystną strukturą wielkości gospodarstw rolnych, relatywnie wysoką produktywnością ziemi i pracy oraz występowaniem obszarów najlepszych gleb w Polsce (Żuławy). Na części obszarów wiejskich konieczne jest podjęcie działań w zakresie scaleń i wymiany gruntów.

Przestrzeń rolnicza województwa stwarza bardzo korzystne warunki dla prowadzenia zarówno rolnictwa wysokotowarowego, jak i ekologicznego. Przemawiają za tym walory przyrodniczo-glebowe, jak też uwarunkowania ekonomiczne i społeczne, w tym znaczna ilość małych i średnich gospodarstw rodzinnych. W regionie nie istnieje zorganizowany rynek produktów ekologicznych, a regionalne produkty żywnościowe nie są dostatecznie wypromowane. Dynamicznie rozwijającym się kierunkiem przedsiębiorczości gospodarstw rolnych jest działalność agroturystyczna. Pod względem ilości gospodarstw agroturystycznych województwo pomorskie należy do wiodących w kraju.

Duże powierzchnie wód śródlądowych stwarzają korzystne warunki do rozwoju rybactwa śródlądowego i hodowli rybackiej. Od drugiej połowy lat 90. maleje rola rybołówstwa morskiego, m.in. w wyniku redukcji floty rybackiej. Przetwórstwo ryb jest jednak w regionie dobrze rozwinięte, zlokalizowani są tutaj najwięksi krajowi producenci.

Stan ekonomiczny wielu zakładów przemysłu rolno-spożywczego jest niestabilny. Większość z nich ma znaczenie lokalne. Region posiada nowoczesne obiekty służące producentom rolnym i rybakom w rozwijaniu bezpośredniego zbytu produktów. Jednym z nich jest wybudowane ze środków publicznych Hurtowe Centrum Rolno-Spożywcze spełniające wymogi Unii Europejskiej w zakresie bezpiecznego obrotu żywnością. Powinno ono koncentrować hurtowy handel produktami rolniczymi województwa oraz być miejscem zbytu produktów rolnych pochodzących od grup producenckich.

W województwie pomorskim notuje się systematyczny wzrost powierzchni lasów. Gospodarka leśna ma szczególne znaczenie w rozwoju województwa, m.in. z uwagi na potencjał w zakresie tworzenia miejsc pracy na obszarach depresji gospodarczej.

Infrastruktura transportowa

- *Słaba dostępność transportowa opóźnia procesy rozwojowe i obniża konkurencyjność regionu.*
- *System transportu pasażerskiego cechuje się niską jakością przewozów oraz powiązań obszarów peryferyjnych województwa z aglomeracją trójmiejską, a także powiązań wewnątrz aglomeracji.*

Zasadniczym problemem rozwojowym regionu jest niska jakość systemu transportowego. Zachodnie i wschodnie obszary województwa wymagają poprawy dostępności i jakości połączeń transportowych z ośrodkami gospodarczymi województwa, głównie z aglomeracją trójmiejską. Sieć drogowa nie zapewnia dobrego dostępu do portów w Gdańsku i Gdyni. Brak integracji transportu pasażerskiego jest jednym z głównych problemów kształtującej się metropolii Trójmiasta.

Sieć drogowa w województwie charakteryzuje się brakiem dróg o najwyższej klasie technicznej, przy czym większość nie odpowiada standardom właściwym dla ich funkcji. Stan techniczny dróg i obiektów inżynierskich na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych jest zły, a poziom bezpieczeństwa ruchu trudny do zaakceptowania. Następuje szybka dekapitalizacja linii kolejowych i taboru oraz zamykanie kolejnych linii służących pasażerskim przewozom regionalnym. Wydłużający się czas podróży dodatkowo obniża konkurencyjność kolei względem przewozów drogowych.

Rozwija się infrastruktura transportowa Trójmiasta, stanowiącego główny węzeł transportowy regionu. W jego skład wchodzi porty morskie, węzeł kolejowy i drogowy oraz międzynarodowy port lotniczy, którego znaczenie wzrasta. W budowie są morskie bazy kontenerowe i terminale promowe. Stwarza to szansę na powstanie ponadregionalnych centrów logistyczno-dystrybucyjnych.

Infrastruktura techniczna

- *Między miastem a wsią występują znaczne dysproporcje w dostępie do infrastruktury technicznej.*
- *Stan bezpieczeństwa energetycznego regionu jest niezadowalający.*
- *Województwo posiada duże zasoby energii odnawialnej.*
- *Na części obszarów występuje silne zagrożenie powodziowe.*

Mimo znacznego postępu w ostatnich latach, w województwie pomorskim wciąż występują wysokie dysproporcje w dostępie do infrastruktury technicznej pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi. Dotyczy to zwłaszcza dostępności do urządzeń kanalizacyjnych i gazu ziemnego. Dysproporcje w tym zakresie obniżają atrakcyjność gospodarczą i osiedleńczą obszarów wiejskich oraz niekorzystnie wpływają na stan środowiska przyrodniczego.

W gospodarce energetycznej główny problem stanowi niezadowalający stan rozdzielczych sieci średniego i niskiego napięcia, a także urządzeń do jego transformacji na terenach wiejskich, wysoka awaryjność linii kablowych, niski wskaźnik dostępu mieszkańców do gazu ziemnego, a także wysoki udział źródeł o niskiej sprawności, wykorzystujących węgiel do produkcji energii cieplnej. Stan bezpieczeństwa energetycznego regionu jest niezadowalający z uwagi na wysoki stopień uzależnienia od systemu krajowego – w źródłach zlokalizowanych na terenie województwa pomorskiego produkuje się około 60% całkowitego zapotrzebowania na energię. Szansą na poprawę bezpieczeństwa energetycznego jest lepsze wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, których potencjał w regionie jest wysoki, zwłaszcza w zakresie biomasy i wiatru. Dotychczas ich udział w bilansie energetycznym województwa jest jednak niewielki.

W gospodarce odpadami zdecydowanie dominuje ekstensywny sposób unieszkodliwiania, polegający na składowaniu na wysypiskach. Większość składowisk wymaga znacznego dofinansowania dla dostosowania do obowiązujących wymagań prawnych lub zamknięcia i rekultywacji.

W części województwa obejmującej Żuławy Wiślane, Dolinę Dolnej Wisły, fragmenty strefy nadmorskiej i zlewni rzek Przymorza, występuje silne zagrożenie powodziowe. Podjęte w ostatnich latach prace modernizujące infrastrukturę ochrony przed powodzią nie poprawiły w znaczący sposób stanu bezpieczeństwa w tym zakresie. Aktualny jest także stan zagrożenia strefy nadmorskiej działaniem i zmianami poziomu morza.

Infrastruktura teleinformatyczna

- *Dynamicznie rośnie liczba gospodarstw domowych wyposażonych w telefon i komputer.*
- *Infrastruktura światłowodowa regionalnej sieci szkieletowej nie jest w pełni wykorzystana oraz wymaga dalszej rozbudowy.*
- *Szerokopasmowy dostęp do Internetu jest ograniczony - szczególnie na obszarach wiejskich, a jego koszt wysoki.*

Od 2000 roku liczba gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty w województwie wzrosła ponad dwukrotnie. Zarówno pod względem stopnia komputeryzacji, jak i dostępu do Internetu sytuacja w regionie przedstawia się lepiej niż przeciętnie w kraju. Jednak w porównaniu z krajami wysoko rozwiniętymi poziom rozwoju infrastruktury informatycznej jest niski. Może to stać się w przyszłości istotną barierą w rozwoju społeczno-gospodarczym.

Pomorskie dysponuje zadowalającym połączeniem sieci szkieletowej województwa z systemami sieci krajowych i międzynarodowych, jednak ze względu na rosnącą ilość przesyłanych danych konieczna jest jej dalsza rozbudowa. Stosunkowo niskie jest pokrycie obszaru województwa siecią światłowodową zapewniającą wysoką przepustowość transmisji danych. Jednocześnie konieczne jest lepsze wykorzystanie potencjału już istniejącej infrastruktury światłowodowej.

W ostatnich latach nastąpił szybki wzrost liczby użytkowników Internetu, jednak w regionie występują poważne ograniczenia w szerokopasmowym dostępie do sieci – na wielu obszarach nie jest on technicznie możliwy. Sytuację dodatkowo pogarsza wysoki koszt usług, jeden z najwyższych w Europie. W najtrudniejszej sytuacji są mieszkańcy terenów wiejskich, gdzie jednostkowy koszt budowy infrastruktury jest bardzo wysoki. Pozytywnym faktem jest dostęp do Internetu we wszystkich jednostkach administracji publicznej w województwie.

W dziedzinie telefonii stacjonarnej i komórkowej sytuacja jest znacząco lepsza, mimo iż poziom nasycenia pozostaje poniżej średniej europejskiej. W ostatnich latach liczba abonentów telefonicznych w regionie uległa podwojeniu. Brak dostępu do telefonii stacjonarnej dotyczy tylko nielicznych obszarów wiejskich. Stopień telefonizacji miast jest dwukrotnie wyższy niż na wsi. Jednym z większych mankamentów w rozwoju telekomunikacji jest istnienie kilku stref numerycznych w obrębie województwa, a nawet niektórych powiatów. Zasięg usług telefonii komórkowej obejmuje całość województwa.

Stan i przekształcenia środowiska przyrodniczego

- *Walory środowiska regionu stanowią jego ważny potencjał rozwojowy.*
- *Zwiększa się presja inwestycyjna na przyrodnicze obszary prawnie chronione.*

Pomorskie należy do najbardziej zróżnicowanych przyrodniczo i krajobrazowo regionów Polski. W jego granicach występują wszystkie określone prawem formy ochrony przyrody, w tym zaliczane do sieci NATURA 2000 obszary specjalnej ochrony ptaków i specjalne obszary ochrony siedlisk. Z wyjątkiem dwóch parków narodowych reżim ochronny pozostałych obszarów chronionych, przy stałej presji na ich użytkowanie, nie gwarantuje zachowania ich walorów. Obszary chronionego krajobrazu są spójne przestrzennie tylko w centralnej części województwa.

Stan środowiska województwa w ostatnim dziesięcioleciu uległ zdecydowanej poprawie. Znacząco poprawił się stan czystości wód przybrzeżnych, który jest wystarczający dla potrzeb rekreacyjnego wykorzystania. Stan czystości wód śródlądowych poprawia się w wolniejszym tempie. Część powierzchniowych wód śródlądowych wraz z Zalewem Wiślanym wykazuje nadal niezadowalający stan czystości pod względem sanitarnym i fizykochemicznym. W wolnym tempie wzrastają możliwości retencji. Stan czystości powietrza utrzymuje się poniżej maksymalnych dopuszczalnych wartości zanieczyszczeń. Są jednak miejsca, gdzie dla niektórych zanieczyszczeń stężenia średnioroczne pozostają na niezmiennym poziomie lub wzrastają. Dotyczy to głównie zanieczyszczeń i hałasu związanych bezpośrednio z transportem samochodowym. Istotny wpływ na poprawę stanu czystości powietrza atmosferycznego ma zmniejszenie liczby lokalnych kotłowni oraz dostosowanie wielu kotłowni węglowych do paliw ekologicznych. Barięą dla bardziej dynamicznego rozwoju ekologicznych form ogrzewania, zwłaszcza na obszarach o dużych wartościach przyrodniczych, są wysokie koszty zamiany ogrzewania tradycyjnego na ekologiczne.

Warunki życia mieszkańców

- *Zwiększa się zróżnicowanie dochodów mieszkańców regionu.*
- *Najwyższy w kraju wskaźnik przestępczości negatywnie wpływa na wizerunek regionu.*
- *Nieznane są przyczyny podwyższonej zachorowalności na choroby nowotworowe.*

Warunki życia mieszkańców regionu są zróżnicowane i zależne od predyspozycji rozwojowych poszczególnych subregionów. Procesy transformacji podniosły średni standard życia, jednak ten pozytywny wpływ nie rozłożył się równomiernie. Województwo cechuje z jednej strony wyższy niż średnio w kraju dochód rozporządzalny gospodarstw domowych, z drugiej zaś – wskaźnik objętych pomocą społeczną także jest wyższy niż przeciętnie w kraju. Postępujące zróżnicowanie dochodów w gospodarstwach domowych oraz wysokie bezrobocie sprzyja rozwojowi patologii społecznych i poszerzaniu się zjawiska przestępczości, w tym przestępczości zorganizowanej. Najwyższy w kraju wskaźnik przestępczości może osłabiać atrakcyjność osiedleńczą i wpływy z turystyki oraz negatywnie wpływać na zachowanie inwestorów zagranicznych.

Problem dla mieszkańców regionu stanowi niewystarczająca dostępność mieszkań. Szczególnie trudna jest sytuacja rodzin gorzej sytuowanych, których nie stać na zakup mieszkań czy też wynajem lokali na warunkach wolnorynkowych. Brak dostępnych cenowo mieszkań ogranicza mobilność społeczeństwa. Dodatkowo występuje zjawisko dekapitalizacji istniejących zasobów mieszkaniowych. Kryzys mieszkaniowy dotyka w pierwszym rzędzie duże miasta.

Pomorskie charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem liczby lekarzy na 10 tys. mieszkańców. W regionie, z nie w pełni rozpoznanych dotąd przyczyn, odnotowuje się podwyższone wskaźniki zachorowalności i umieralności na choroby nowotworowe i choroby układu sercowo-naczyniowego. Dostęp do ochrony zdrowia poprawia się, choć nadal istnieją duże problemy z zapewnieniem wyspecjalizowanych usług medycznych w niektórych częściach regionu. Infrastruktura ochrony zdrowia wymaga w wielu przypadkach modernizacji, a także wymiany przestarzałej i niesprawnej aparatury medycznej i sprzętu do diagnostyki i terapii.

W związku ze starzeniem się społeczeństwa wzrastać będzie potrzeba przeprofilowania niektórych oddziałów i szpitali, np. na ośrodki opieki długoterminowej, a także organizowania oddziałów dziennych.

Zróżnicowanie przestrzeni województwa pomorskiego – obszary problemowe

- *Region cechuje się wysokim zróżnicowaniem przestrzennym cech i predyspozycji rozwojowych.*
- *Dysproporcje rozwojowe między obszarem metropolitalnym a obszarami pozametropolitalnymi stanowią zagrożenie dla spójności terytorialnej regionu.*
- *Słabo rozwinięta infrastruktura wsi i małych miast stanowi jedną z barier rozwoju tych obszarów.*

Ważnym obszarem regionu, ze względu na jego znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego i podnoszenia konkurencyjności całego województwa, jest obszar metropolitalny. Jego największe problemy to:

- niedostateczny stopień harmonizacji rozwoju, w tym brak zintegrowanego systemu transportu zbiorowego oraz koordynacji planowania przestrzennego,
- słaba dostępność do portów od strony lądu i nie w pełni wykorzystany potencjał portu lotniczego,
- słabe zaplecze infrastrukturalne dla organizacji wielkich wydarzeń kulturalnych i sportowych, mimo obecności ważnych ponadregionalnych instytucji kultury,
- wzmożony proces suburbanizacji oraz mała skuteczność działań racjonalizujących.

Od roku 2003 działa Rada Metropolitalna Zatoki Gdańskiej, której celem jest wzmocnienie koordynacji działań i współpracy w takich obszarach problemowych, jak: transport, inwestycje, marketing i promocja oraz pozyskiwanie funduszy unijnych.

Obszary pozametropolitalne w województwie pomorskim rozwijają się znacznie wolniej niż ośrodek metropolitalny. Ważną rolę w rozwoju terenów znajdujących się poza obszarem metropolitalnym odgrywają centra subregionalne, stanowiące potencjalne bieguny wzrostu gospodarczego i rozwoju społecznego. Ośrodkami koncentracji potencjału gospodarczego i społecznego w regionie są: Chojnice z Człuchowem, Kwidzyn, Lębork, Malbork, Starogard Gdański, Tczew oraz Słupsk – miasto o znacznie wyższym potencjale niż inne ośrodki miejskie położone poza obszarem metropolitalnym. Więzi gospodarcze i społeczne pomiędzy tymi ośrodkami, uwarunkowane głównie powiązaniem infrastrukturalnymi oraz koordynacją polityki przestrzennej, wymagają zacieśnienia. Drugą grupę miast stanowią miasta powiatowe, jak Kościerzyna, Bytów, Sztum, a także miasta nadmorskie, jak Ustka czy Łeba, niebędące stolicami powiatów. Mają one istotne znaczenie dla równoważenia rozwoju, współdziałając z ośrodkami koncentracji potencjału w obsłudze podregionów pozametropolitalnych.

Obszary wiejskie i małe miasta stanowią około 90% powierzchni województwa. Zamieszkuje je niespełna $\frac{1}{3}$ populacji regionu. W obrębie obszarów wiejskich występują duże dysproporcje rozwojowe wynikające z różnych uwarunkowań rozwoju, aktywności mieszkańców oraz stanu i jakości lokalnej infrastruktury. Na obszarach tych rośnie przedsiębiorczość, a dysproporcje przestrzenne aktywności gospodarczej maleją. Budownictwo mieszkaniowe rozwija się intensywniej niż w miastach, co związane jest z obserwowaną urbanizacją wsi na obszarach podmiejskich i atrakcyjnych rekreacyjnie. Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna i niska dostępność transportowa znacznej części obszarów wiejskich stanowią jedne

z najpoważniejszych barier ich wielofunkcyjnego rozwoju, przede wszystkim na obszarach popegeerowskich. Nieodpowiedni stopień rozwoju infrastruktury (w tym infrastruktury społecznej) nie tylko obniża standard życia, lecz wpływa także na obniżenie atrakcyjności inwestycyjnej tych obszarów, które dotknięte są stagnacją gospodarczą, utrwalającym się bezrobociem, patologiami i frustracją społeczną. Istotny obszar problemowy stanowią także Żuławy Wiślane, charakteryzujące się bogatym środowiskiem kulturowym i zasobami przyrody oraz występowaniem najlepszych gleb w Polsce. Obszar ten wymaga stosowania skomplikowanych zabiegów agrotechnicznych i zabezpieczeń przed powodzią oraz aktywizacji społeczno-gospodarczej.

Ważny dla województwa obszar problemowy to strefy rozwojowe wzdłuż korytarzy transportowych. Jedną z nich jest strefa wzdłuż VI transeuropejskiego korytarza transportowego, która ma duże możliwości wielofunkcyjnego rozwoju opartego na gospodarce żywnościowej, turystyce w ośrodkach subregionalnych oraz na nowoczesnych gałęziach produkcji i usług.

Specyficzny charakter ma strefa brzegowa, w której sytuacje problemowe wynikają z położenia, wzajemnych relacji przestrzennych morza i lądu oraz konfliktów między różnego rodzaju działalnością skoncentrowaną na tych terenach. Częstym podłożem tych konfliktów jest intensywny rozwój funkcji turystycznych w warunkach ścisłej ochrony środowiska przyrodniczego.

Współpraca międzynarodowa

- *Pomorskie jest regionem otwartym i zaangażowanym w rozwój współpracy międzynarodowej.*
- *Pomorska aktywność w Regionie Morza Bałtyckiego przejawia się wyraźnie m.in. w liczbie bałtyckich organizacji, które mają swą siedzibę w województwie oraz w gęstej sieci regionalnych partnerstw.*

Znaczna grupa instytucji w województwie pomorskim wykazuje dużą aktywność w wielu inicjatywach międzynarodowych. Istnieje dobrze rozwinięta sieć kontaktów, zwłaszcza bałtyckich. Pomorskie aktywnie uczestniczy we współpracy transgranicznej, włączając się w prace Euroregionu Bałtyk. Aktywność pomorskich samorządów terytorialnych i gospodarczych, a także uczelni i organizacji pozarządowych sprawia, że województwo jest jednym z najaktywniejszych polskich regionów w międzynarodowych projektach współpracy w ramach Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III, zwłaszcza w programie dla Regionu Morza Bałtyckiego. Dzięki temu programowi możliwe było m.in. rozpoczęcie budowy sieci

współpracy polskich województw nadmorskich z regionami estońskimi, litewskimi, łotewskimi, niemieckimi i Obwodem Kaliningradzkim w ramach tzw. Strefy Rozwojowej Południowego Bałtyku.

Obecność województwa pomorskiego na arenie międzynarodowej i międzyregionalnej jest coraz większa, co potwierdza wysoka i dosyć stabilna liczba zagranicznych wydarzeń promocyjnych ukierunkowanych na tworzenie coraz lepszego wizerunku regionu poza jego granicami. Korzystne dla interesów regionu jest istnienie Biura Regionalnego Województwa Pomorskiego w Brukseli.

Realizując uchwałę Sejmiku o priorytetach współpracy zagranicznej, podpisano porozumienia (umowy) partnerskie m.in. z: Krajami Związkowymi Szlezwik-Holsztyn i Meklemburgia Pomorze Przednie, Okręgiem Środkowa Frankonia, Regionem Limousin, Województwami: Kalmar, Kronoberg oraz Blekinge, Storstroms Amtskommune, Obwodem Kaliningradzkim, Obwodem Odeskim, Rejonem Wileńskim. Oczekiwane jest także podpisanie umowy partnerskiej z Górną Normandią. Należy spodziewać się, że umowy te będą już w bliskiej przyszłości owocować coraz konkretniejszymi i coraz korzystniejszymi przedsięwzięciami. Kluczowym wyzwaniem jest przekształcanie aktywnych kontaktów międzynarodowych w sferze administracji publicznej we wzmożone kontakty w sferze gospodarczej, kulturalnej i kontaktów młodzieżowych.

2. Analiza SWOT

Potencjał województwa

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<i>Konkurencyjność</i>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ wielofunkcyjny charakter gospodarki ▪ dominująca i rosnąca rola usług rynkowych ▪ korzystna struktura zatrudnienia ▪ duży potencjał naukowo-badawczy oraz wysokie kwalifikacje zasobów pracy ▪ wysoki poziom i dynamika eksportu ▪ rozwinięty sektor przemysłów morskich ▪ duża aktywność gospodarcza, silny sektor MŚP ▪ wiele aktywnych instytucji otoczenia biznesu ▪ szeroka oferta edukacyjna na poziomie uniwersyteckim ▪ duży potencjał generujący ruch turystyczny ▪ korzystne warunki rozwoju rolnictwa wysokotowarowego i ekologicznego ▪ aktywny udział regionu w organizacjach i programach międzynarodowych ▪ kształtująca się metropolia Trójmiasta jako jedno z centrów gospodarczych Polski i Regionu Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niskie wskaźniki zatrudnienia ▪ niski poziom inwestycji, zwłaszcza w działalność badawczo-rozwojową, słaba kultura innowacyjna ▪ niedostateczne powiązania nauki z gospodarką ▪ nie w pełni wykorzystany potencjał regionu dla przyciągania kapitału zagranicznego ▪ ograniczenia atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej obszarów wiejskich ▪ nie w pełni wykorzystany potencjał portów Gdańska i Gdyni, słabo rozwinięty rynek usług logistycznych ▪ utrzymująca się wysoka koncentracja towarowa eksportu ▪ brak spójnego systemu wspierania przedsiębiorczości ▪ nie dość zróżnicowana oferta turystyczna ▪ niedostatecznie wypromowane regionalne produkty turystyczne i żywnościowe ▪ słaby marketing regionalny
<i>Spójność</i>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ wysoki stopień urbanizacji ▪ relatywnie młoda struktura wiekowa społeczeństwa oraz niski wskaźnik umieralności społeczeństwa ▪ wysoki przyrost naturalny, stały napływ migracyjny ▪ względnie wysoka mobilność przestrzenna ludności ▪ różnorodność kulturowa regionu oraz silne poczucie tożsamości społeczności lokalnych ▪ wysoki odsetek mieszkańców z wykształceniem wyższym ▪ dobrze rozwinięta sieć szkół średnich ▪ wysoka przedsiębiorczość i aktywność społeczeństwa ▪ duża liczba organizacji pozarządowych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wysokie bezrobocie, zwłaszcza na obszarach wiejskich ▪ dysproporcje rozwoju społeczno-ekonomicznego w układzie przestrzennym ▪ niski poziom wykształcenia mieszkańców wsi ▪ nie w pełni dostosowana do potrzeb rynku pracy oferta edukacyjna oraz zróżnicowanie jakości kształcenia ▪ niedoinwestowanie i zły stan infrastruktury społecznej ▪ dekapitalizacja istniejących zasobów mieszkaniowych ▪ liczne grupy i środowiska zagrożone marginalizacją ▪ wysoki poziom przestępczości ▪ wysokie wskaźniki zachorowalności na choroby nowotworowe i choroby układu sercowo-naczyniowego ▪ słaba kondycja finansowa większości organizacji pozarządowych

Dostępność	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ nadmorskie, przygraniczne położenie na skrzyżowaniu dwóch transeuropejskich korytarzy transportowych, bliskość zewnętrznej granicy Unii Europejskiej ▪ istnienie silnego węzła transportowego, warunki dla tworzenia centrów logistycznych ▪ duży stopień lesistości terenu oraz powierzchni obszarów zielonych na terenach miejskich ▪ unikatowość, bogactwo i różnorodność zasobów przyrodniczych i krajobrazowych ▪ bogate dziedzictwo kulturowe ▪ stała poprawa stanu środowiska ▪ dobre warunki rozwoju energetyki opartej na odnawialnych źródłach energii (woda, wiatr, biomasa) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niska dostępność transportowa na tle innych regionów Polski i UE ▪ niedrożność systemu transportowego i niska wewnątrzregionalna spójność transportowa ▪ zawieszanie i likwidacja regionalnych i lokalnych połączeń kolejowych ▪ zły stan techniczny dróg i obiektów inżynierskich ▪ niedoinwestowanie terenów wiejskich w zakresie infrastruktury technicznej, teleinformatycznej, społecznej i ochrony środowiska ▪ niezadawalający stan czystości części wód powierzchniowych ▪ dominacja ekstensywnego sposobu unieszkodliwiania odpadów ▪ niezadawalający stan bezpieczeństwa powodziowego ▪ niski poziom ładu przestrzennego i jakości wielu elementów środowiska miejskiego ▪ nieharmonijne zagospodarowanie atrakcyjnych przyrodniczo i turystycznie terenów województwa ▪ niski poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Uwarunkowania zewnętrzne

SZANSE	ZAGROŻENIA
Konkurencyjność	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ożywienie gospodarki europejskiej i światowej ▪ utrwalenie się globalnej tendencji do budowania gospodarki opartej na wiedzy i społeczeństwa informacyjnego ▪ skuteczna realizacja celów Strategii Lizbońskiej w UE ▪ wzrost politycznego i gospodarczego znaczenia Regionu Morza Bałtyckiego w UE, także w polityce Polski ▪ realokacja produkcji ze starych do nowych krajów UE ▪ wzrost znaczenia współpracy międzyregionalnej, na poziomie europejskim i krajowym ▪ realizacja proinnowacyjnych programów rozwoju gospodarki narodowej ▪ efektywne narzędzia wspierania przedsiębiorczości i innowacji, w tym także wspieranie ze środków UE ▪ rozwój żeglugi promowej na Bałtyku oraz podniesienie atrakcyjności polskich portów 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ peryferyzacja gospodarcza Polski północnej ▪ wolne tempo wzrostu gospodarczego nieprzyczyniające się do wzrostu zatrudnienia ▪ rosnąca presja konkurencyjna ze strony szybko rozwijających się państw azjatyckich ▪ niedowartościowanie sfery badawczo-rozwojowej w Polsce ▪ odptyw wysokokwalifikowanej kadry ▪ spadek konkurencyjności gospodarczej Polski w wyniku niedostatecznego poziomu inwestycji w nowoczesne technologie informacyjne ▪ utrzymujące się wysokie koszty pracy i kapitału oraz mało elastyczne reguły zatrudnienia pracowników ▪ słaba dostępność do atrakcyjnych źródeł finansowania inwestycji dla przedsiębiorstw ▪ wysoki poziom fiskalizmu i skomplikowany system podatkowy ▪ powolne osiągnięcie przez administrację publiczną zdolności instytucjonalnej absorpcji funduszy strukturalnych UE na poziomie

<ul style="list-style-type: none"> ▪ korzystne efekty procesu metropolizacji w Polsce ▪ realizacja rządowych programów restrukturyzacji tradycyjnych sektorów gospodarczych ▪ decentralizacja finansów publicznych 	<p>krajowym i regionalnym</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ prosocjalne ukierunkowanie interwencji strukturalnej ▪ wzmacnianie tendencji do centralizacji państwa ▪ kryzys finansów publicznych w Polsce ▪ negatywny wizerunek Polski za granicą
<i>Spójność</i>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzrost świadomości w zakresie konieczności pogłębiania wiedzy i podnoszenia kwalifikacji zawodowych ▪ rozwój rynku instytucji szkoleniowych oraz innych jednostek wspierających rynek pracy, w tym współfinansowanych z funduszy z UE ▪ zwiększenie możliwości wzrostu zatrudnienia w związku z rozszerzeniem UE ▪ dywersyfikacja działalności gospodarczej na obszarach wiejskich ▪ rozwój społeczeństwa obywatelskiego, w tym wzrost znaczenia organizacji pozarządowych ▪ rozwój profilaktyki zdrowotnej i jednostek ochrony zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nasilanie się zjawiska wykluczenia społecznego w połączeniu z brakiem właściwych działań prewencyjnych ▪ dynamiczny przyrost ludności w wieku produkcyjnym, zwłaszcza na obszarach wiejskich, a także utrwalanie strukturalnego bezrobocia ▪ ograniczenia w dostępie do edukacji z powodów ekonomicznych i utrzymujący się niski poziom wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich ▪ ograniczona skuteczność rządowych programów restrukturyzacyjnych i programów wspierających restrukturyzację ochrony zdrowia i opieki społecznej ▪ pogłębiające się tendencje do zwiększania dysproporcji rozwojowych między obszarami metropolitalnymi a pozostałymi obszarami
<i>Dostępność</i>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ pełne włączenie Polski w transeuropejskie sieci infrastrukturalne, w tym wdrożenie koncepcji europejskich autostrad morskich ▪ konsekwentna realizacja sieci autostrad i dróg ruchu szybkiego w Polsce ▪ inwestycje kolejowe (modernizacje) komplementarne wobec transportu drogowego ▪ wzrost znaczenia transportu lotniczego w Polsce i Europie ▪ realny wzrost znaczenia wykorzystania energii odnawialnej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ opóźnienia w realizacji sieci autostrad i dróg szybkiego ruchu, peryferyzacja transportowa Polski północnej ▪ trwale niedoinwestowanie infrastruktury kolejowej i taboru, wynikające z obniżania rangi regionalnych przewozów kolejowych ▪ wzrost natężenia ruchu samochodowego i związane z tym zanieczyszczenie środowiska i hałas ▪ polityka przestrzenna nierespektująca zasady równoważenia rozwoju ▪ bariery prawne i infrastrukturalne dla rozwoju energetyki odnawialnej

**V. WIZJA WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO
W ROKU 2020**

Województwo pomorskie 2020 roku to znaczący partner w Regionie Morza Bałtyckiego – region czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych.

Region konkurencyjny

- uczestniczący aktywnie w realizacji Strategii Lizbońskiej;
- stwarzający wszechstronne możliwości rozwoju, zwłaszcza osobom przedsiębiorczym, wykształconym i kreatywnym oraz małym i średnim podmiotom gospodarczym;
- mający sprawny system pobudzania, transferu oraz promocji innowacji i postaw innowacyjnych;
- cechujący się znacznym udziałem produkcji dóbr i usług o wysokiej wartości dodanej, konkurencyjnych na rynkach krajowych i zagranicznych;
- zdolny do pełnego wykorzystania potencjału specyficznych zasobów i branż gospodarczych, m.in. przemysłów morskich;
- dysponujący dobrze zorganizowaną, efektywną i działającą w sposób przejrzysty administracją publiczną, ukierunkowaną na trwały rozwój społeczno-gospodarczy, z wykorzystaniem m.in. partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego;
- włączony do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej; stanowiący atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców;
- mający jednoznacznie pozytywny wizerunek.

Region spójny

- umożliwiający wszechstronny rozwój i ciągłe podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji; kreujący miejsca pracy i pobudzający wzrost zatrudnienia;
- zintegrowany społecznie, otwierający możliwości godnej egzystencji i poprawy sytuacji tych osób, rodzin i społeczności, które z różnych względów znajdują się

- w trudnym położeniu życiowym, a także zapewniający wysoki poziom bezpieczeństwa zdrowotnego, socjalnego i publicznego;
- odznaczający się silnymi postawami obywatelskimi i rozwiniętą kulturą życia publicznego, sprzyjający rozwijaniu aktywności społecznej, dialogowi obywatelskiemu, a także realizacji nowych pomysłów i podejmowaniu ryzyka;
  - umacniający – zgodnie z zasadą „jedność w różnorodności” – tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu, a także tradycji morskiej i solidarnościowej.

Region dostępny

- dobrze powiązany z otoczeniem zewnętrznym poprzez zintegrowany i bezpieczny regionalny system transportowy wspierający mobilność ludzi, a także poprzez wydajny regionalny system teleinformatyczny zapewniający sprawny przepływ informacji i wiedzy;
- zapewniający wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne;
- oferujący wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.

**VI. PRIORYTETY, CELE
STRATEGICZNE I
KIERUNKI DZIAŁAŃ**

Strategia obejmuje 14 celów strategicznych ujętych w ramach 3 priorytetów. Cele strategiczne mają charakter ogólny i określają pożądane stany lub procesy. Są one doprecyzowane poprzez opis kierunków działań. Kształt priorytetów i celów strategicznych został określony na podstawie zapisów Strategii przyjętej w lipcu 2000 roku – na podstawie jej dorobku i oceny dotychczasowej realizacji.

KONKURENCYJNOŚĆ	SPÓJNOŚĆ	DOSTĘPNOŚĆ
1. Lepsze warunki dla przedsiębiorczości i innowacji	1. Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej	1. Efektywny i bezpieczny system transportowy
2. Wysoki poziom edukacji i nauki	2. Silne, zdrowe i zintegrowane społeczeństwo	2. Poprawa funkcjonowania systemów infrastruktury technicznej i teleinformatycznej
3. Rozwój gospodarki wykorzystującej specyficzne zasoby regionalne	3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego	3. Lepszy dostęp do infrastruktury społecznej, zwłaszcza na obszarach strukturalnie słabych
4. Efektywna sfera publiczna	4. Kształtowanie procesów społecznych i przestrzennych dla poprawy jakości życia	4. Zachowanie i poprawa stanu środowiska przyrodniczego
5. Silna pozycja i powiązania Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta w układzie ponadregionalnym, głównie bałtyckim	5. Wzmacnianie subregionalnych ośrodków rozwojowych	

Priorytet I. KONKURENCYJNOŚĆ

Oddziaływanie na silną i trwałą pozycję regionu w skali europejskiej poprzez: rozwój przedsiębiorczości, innowacji i nowych technologii; budowę aktywnego społeczeństwa opartego na wiedzy; poprawę atrakcyjności osiedleńczej, inwestycyjnej i turystycznej.

Cel strategiczny 1

Lepsze warunki dla przedsiębiorczości i innowacji

Opis kierunków działań

- 1) wspieranie rozwoju skoordynowanej sieci instytucji otoczenia biznesu zapewniających dostęp do kapitału oraz trwałe podnoszenie gotowości inwestycyjnej firm dzięki sprawnemu systemowi informacji gospodarczej,

- prawnej i technicznej oraz systemowi kształcenia kadr i doradztwa, w tym także doradztwa proinnowacyjnego;
- 2) tworzenie warunków dla rozwoju innowacyjnych MŚP poprzez wzmacnianie sektora B+R i wzrost efektywności współpracy sfer nauki i gospodarki, m.in. poprzez budowę sprawnych mechanizmów transferu innowacji wspartych odpowiednią infrastrukturą umożliwiającą tworzenie i rozwój firm innowacyjnych;
  - 3) promocja postaw rynkowych, innowacyjnych oraz nastawionych na aktywność międzynarodową (w tym eksportową) i ekoefektywność wśród przedsiębiorców, przedstawicieli nauki oraz sektora B+R;
  - 4) tworzenie warunków organizacyjnych, administracyjnych, prawnych i finansowych dla powstawania skupisk współpracujących przedsiębiorstw (grup branżowych i klastrów);
  - 5) tworzenie korzystnych warunków dla powstawania i rozwoju przedsiębiorstw generujących wysoką wartość dodaną i zatrudnienie, zwłaszcza usługowych;
  - 6) inspirowanie i wspieranie tworzenia struktur, mechanizmów i działań umożliwiających rozwój i upowszechnianie gospodarki elektronicznej oraz społeczeństwa informacyjnego.

Cel strategiczny 2

Wysoki poziom edukacji i nauki

Opis kierunków działań

- 1) podnoszenie poziomu kształcenia w instytucjach edukacyjnych, zwłaszcza na poziomie wyższym;
- 2) zwiększenie różnorodności kierunków kształcenia, wspieranie innowacyjnych form kształcenia (np. e-edukacja) oraz kształcenia ustawicznego;
- 3) wspieranie regionalnych specjalności edukacyjnych i naukowo-badawczych oraz specjalności obejmujących nową technikę i technologię;
- 4) eksport usług edukacyjnych do innych regionów i za granicę;
- 5) wzrost współpracy międzyuczelnianej, a także rozwijanie wspólnych inicjatyw instytucji edukacyjnych oraz naukowych;
- 6) tworzenie atrakcyjnych warunków dla rozwoju kariery naukowej, w tym przyciąganie naukowców spoza regionu;

- 7) wspieranie rozwoju zaplecza informatycznego, usług i aplikacji dla nauki (e-nauka);
- 8) wzrost uczestnictwa regionu w międzynarodowej kooperacji naukowej;
- 9) tworzenie warunków dla efektywnej współpracy środowiska naukowo-akademickiego z administracją publiczną i środowiskiem gospodarczym.

Cel strategiczny 3

Rozwój gospodarki wykorzystującej specyficzne zasoby regionalne

Opis kierunków działań

- 1) wsparcie rentownych branż i przedsiębiorstw o wysokiej zdolności tworzenia miejsc pracy lub charakteryzujących się wysokim zatrudnieniem, a także tworzenie warunków dla rozwoju bieguna innowacji przemysłu, m.in. na bazie tradycyjnych dla województwa branż;
- 2) tworzenie warunków dla rozwoju przemysłów morskich i branż kooperujących oraz usług logistycznych;
- 3) wspieranie rozwoju oferty specyficznych dla regionu produktów rzemiosła, w szczególności w oparciu o wykorzystanie zasobów naturalnych województwa;
- 4) wykorzystywanie sprzyjających warunków glebowo-przyrodniczych dla rozwoju nowoczesnego rolnictwa, w tym promocja postępu biologicznego i technologicznego, z wyłączeniem produkcji roślin genetycznie modyfikowanych;
- 5) promowanie prośrodowiskowych metod produkcji rolnej i rolnictwa ekologicznego, w szczególności na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych, a także rozwój produkcji rolnej z przeznaczeniem na biopaliwa;
- 6) wykorzystywanie sprzyjających warunków środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarki leśnej, w tym poprawa lesistości;
- 7) wspieranie powiązań kooperacyjnych producentów rolnych i tworzenia grup producenckich, dalszy rozwój infrastruktury i koncentracja handlu hurtowego artykułami rolno-spożywczymi w wybudowanych ze środków publicznych centrach rolno-spożywczych;
- 8) wspieranie rozwoju rybołówstwa oraz hodowli i przetwórstwa ryb;
- 9) restrukturyzacja obszarów związanych z rybołówstwem, a także wspieranie powiązań kooperacyjnych i powstawania grup producenckich w sektorze rybołówstwa i przetwórstwa ryb oraz tworzenie warunków dla koncentracji hurtowego handlu rybami w wybudowanych ze środków publicznych giełdach rybnych;

- 10) kreowanie i wspieranie rozwoju regionalnych i tradycyjnych produktów żywnościowych oraz innych marek regionalnych;
- 11) ochrona dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego sprzyjająca jego racjonalnemu wykorzystaniu w rozwoju społeczno-gospodarczym, w tym m.in. wspieranie rozwoju regionalnych przemysłów kultury oraz regionalnych produktów turystycznych;
- 12) budowa i modernizacja infrastruktury turystycznej i uzdrowiskowej, podnoszenie jakości usług turystycznych, poszerzanie partnerstwa i współpracy w turystyce oraz rozwój zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej.

Cel strategiczny 4

Efektywna sfera publiczna

Opis kierunków działań

- 1) usprawnianie obsługi mieszkańców regionu i przedsiębiorców, w tym m.in. poprzez efektywne wykorzystywanie technologii informacyjnych (e-administracja);
- 2) tworzenie przyjaznych, przejrzystych i bezpiecznych warunków inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej i społecznej;
- 3) poprawa atrakcyjności i spójności oferty terenów inwestycyjnych;
- 4) tworzenie obszarów inwestowania i przyspieszonego rozwoju, szczególnie w strefach oddziaływania najważniejszych korytarzy transportowych;
- 5) skuteczna i trwała współpraca administracji publicznej różnych szczebli;
- 6) tworzenie warunków dla wzrostu efektywności kontaktów gospodarczych, społecznych, kulturalnych i politycznych z instytucjami zewnętrznymi w Polsce i zagranicą, zwłaszcza w Regionie Morza Bałtyckiego;
- 7) kreowanie spójnego wizerunku województwa pomorskiego na podstawie systemu zintegrowanej komunikacji marketingowej.

Cel strategiczny 5

Silna pozycja i powiązania Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta w układzie ponadregionalnym, głównie bałtyckim

Opis kierunków działań

- 1) włączenie obszaru metropolitalnego w międzynarodową sieć współpracy z udziałem innych metropolii europejskich, zwłaszcza bałtyckich;

- 2) wspieranie rozwoju sieci kooperacji obszaru metropolitalnego z jego otoczeniem regionalnym i krajowym;
- 3) rozwój potencjału instytucjonalnego i infrastrukturalnego obszaru metropolitalnego w zakresie organizacji wydarzeń targowo-wystawienniczych, kulturalnych, turystycznych i sportowych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym, głównie bałtyckim;
- 4) rozbudowa i poszerzenie oferty placówek edukacji, nauki, kultury, ochrony zdrowia, administracji i innych usług wyższego rzędu w obszarze metropolitalnym;
- 5) tworzenie warunków dla rozwoju funkcji metropolitalnych (m.in. połączenia lotnicze i morskie, przedstawicielstwa zagraniczne, międzynarodowe instytucje finansowe, cykliczne wydarzenia naukowe i kulturalne);
- 6) realizacja wspólnych lub skoordynowanych przedsięwzięć wzmacniających potencjał rozwojowy obszaru metropolitalnego oraz przedsięwzięć zmierzających do ochrony jego systemu ekologicznego.

Priorytet II. SPÓJNOŚĆ

Oddziaływanie na zmniejszenie różnicowań wewnątrz województwa w poziomie rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego.

Cel strategiczny 1

Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej

Opis kierunków działań

- 1) poprawa zakresu i jakości usług rynku pracy w regionie;
- 2) aktywne formy wspomagania wzrostu zatrudnienia, zwłaszcza na obszarach dotkniętych wysokim, strukturalnym bezrobociem;
- 3) wspieranie przedsiębiorczości, promowanie pracy na odległość (telepraca) oraz elastycznych form zatrudnienia;
- 4) tworzenie instytucjonalnych, organizacyjnych i finansowych ram dla rozwoju zatrudnienia w formach pozarynkowych;
- 5) ułatwienie młodzieży z niezamożnych rodzin zdobywania wysokiej jakości wykształcenia; wspieranie otwartości systemu edukacji; wyrównywanie szans edukacyjnych;

- 6) upowszechnienie, poprawa jakości i zwiększenie różnorodności kształcenia ustawicznego, w tym inicjowanie i wspieranie programów edukacyjnych dostosowanych do trendów demograficznych i potrzeb rynku pracy;
- 7) tworzenie warunków dla wydłużania aktywności zawodowej oraz powrotów na rynek pracy absolwentów programów terapeutycznych i rehabilitacyjnych.

Cel strategiczny 2

Silne, zdrowe i zintegrowane społeczeństwo

Opis kierunków działań

- 1) budowa partnerstwa regionalnego na rzecz realizacji aktywnej polityki społecznej;
- 2) wspieranie działań na rzecz reintegracji wszystkich grup zagrożonych wykluczeniem;
- 3) ograniczanie patologii społecznych, m.in. poprzez inicjowanie i wspieranie programów profilaktycznych oraz terapeutycznych;
- 4) kompleksowe wspieranie funkcjonowania rodziny, w tym tworzenie rozwiązań służących godzeniu pracy zawodowej z wychowywaniem dzieci oraz rozwijanie innych usług społecznych na rzecz rodziny;
- 5) wspieranie różnorodnych form aktywności, m.in. w odniesieniu do osób w wieku poprodukcyjnym i niepełnosprawnych;
- 6) poprawa jakości i dostępności usług w zakresie ochrony zdrowia;
- 7) rozwój profilaktyki prozdrowotnej;
- 8) wspieranie przedsięwzięć służących promocji zdrowia i proekologicznemu stylowi życia;
- 9) poprawa bezpieczeństwa publicznego;
- 10) wspieranie efektywnego funkcjonowania zintegrowanego regionalnego systemu ratownictwa.

Cel strategiczny 3

Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Opis kierunków działań

- 1) aktywizacja, wzmacnianie potencjału i stymulowanie powstawania sieciowych struktur organizacji pozarządowych;

- 2) tworzenie warunków dla rozwoju dialogu społecznego między wszystkimi partnerami zaangażowanymi w rozwój społeczno-gospodarczy regionu;
- 3) umacnianie partnerstwa organizacji pozarządowych i samorządu terytorialnego dla skutecznej realizacji zadań publicznych, a także wspieranie wzrostu zaangażowania obywatelskiego w życiu publicznym;
- 4) promocja postaw obywatelskich i działalności prospołecznej;
- 5) wspieranie działań służących umacnianiu różnorodności i tożsamości regionalnej, utrwalanie dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu, pielęgnacja i rozwój języka kaszubskiego i lokalnych dialektów, a także pielęgnowanie tradycji morskich i historycznych, w tym solidarnościowych;
- 6) wspieranie rozwoju kultury i poprawa dostępności mieszkańców regionu do oferty kulturalnej.

Cel strategiczny 4

Kształtowanie procesów społecznych i przestrzennych dla poprawy jakości życia

Opis kierunków działań

- 1) rewitalizacja obszarów regresu społeczno-gospodarczego, zdegradowanych obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych, osiedli popegeerowskich, obszarów cennych kulturowo oraz obszarów zdegradowanych przyrodniczo;
- 2) wspieranie kompleksowej odnowy wsi pomorskiej;
- 3) racjonalizacja procesów suburbanizacji w otoczeniu metropolii i subregionalnych ośrodków rozwojowych;
- 4) wspieranie tworzenia optymalnych warunków zaspokajania potrzeb mieszkaniowych, m.in. dla poprawy mobilności przestrzennej mieszkańców.

Cel strategiczny 5

Wzmacnianie subregionalnych ośrodków rozwojowych

Opis kierunków działań

- 1) wspieranie zmian strukturalnych w subregionalnych ośrodkach rozwoju prowadzących do wzrostu aktywności gospodarczej i zawodowej w obszarach ich oddziaływania;

- 2) tworzenie efektywnej sieci powiązań pomiędzy subregionalnymi ośrodkami rozwoju, a także między nimi a Trójmiastem;
- 3) wspieranie konkurencyjności gospodarczej subregionalnych ośrodków rozwoju w skali krajowej.

Priorytet III. DOSTĘPNOŚĆ

Zapewnienie mobilności ludzi, dostępności usług oraz sprawnego i bezpiecznego przepływu towarów, informacji, wiedzy i energii dzięki efektywnie funkcjonującej infrastrukturze, z poszanowaniem zasobów i walorów środowiska.

Cel strategiczny 1

Efektywny i bezpieczny system transportowy

Opis kierunków działań

- 1) poprawa dostępności transportowej regionu dzięki modernizacji połączeń drogowych i kolejowych w paneuropejskich korytarzach transportowych przechodzących przez województwo; rozwój pomorskiego węzła lotniczego z pełnym wykorzystaniem potencjału portu lotniczego w Gdańsku i innych lotnisk; promowanie nowego europejskiego korytarza transportowego w pasie nadmorskim, regionalnych korytarzy transportowych, a także portów trójmiejskich – jako węzła transportowego w sieci bałtyckich autostrad morskich;
- 2) poprawa jakości powiązań pomiędzy obszarami peryferyjnymi a obszarem metropolitalnym i miastami powiatowymi oraz poprawa dostępności transportowej do portów morskich i lotnisk;
- 3) rozwój i integracja systemu transportu pasażerskiego, w tym wprowadzenie efektywnych form zarządzania transportem regionalnym i stworzenie zintegrowanego systemu transportu zbiorowego w obszarze metropolitalnym;
- 4) rozwój transportu multimodalnego, w tym wspieranie skoordynowanego rozwoju centrów dystrybucyjno-logistycznych o znaczeniu ponadregionalnym, a także wspieranie żeglugi przybrzeżnej i śródlądowej oraz modernizacji małych portów;
- 5) poprawa bezpieczeństwa transportu w województwie poprzez stworzenie organizacyjnych i finansowych warunków do prowadzenia skutecznych i długofalowych działań w tym zakresie;
- 6) zmniejszanie oddziaływania transportu samochodowego na środowisko i ludzi, m.in. poprzez zapewnienie wysokiego udziału alternatywnych (przyjaznych dla

środowiska) środków transportu osób i towarów, w tym wspieranie rozwoju regionalnych przewozów kolejowych, ponadlokalnej infrastruktury rowerowej i pieszej.

Cel strategiczny 2

Poprawa funkcjonowania systemów infrastruktury technicznej i teleinformatycznej

Opis kierunków działań

- 1) redukcja dysproporcji regionalnych w rozwoju infrastruktury technicznej, zwłaszcza w zakresie systemów oczyszczania ścieków i dystrybucji gazu;
- 2) racjonalizacja wykorzystania i ochrona istniejących zasobów wodnych; poprawa jakości wody pitnej;
- 3) utworzenie zintegrowanego regionalnego systemu gospodarki odpadami komunalnymi opartego na segregacji, recyklingu i innych formach odzysku odpadów;
- 4) minimalizacja oddziaływania składowisk odpadów przemysłowych na zdrowie ludzi i środowisko;
- 5) modernizacja i rozbudowa systemu infrastruktury przeciwpowodziowej, rozwój regionalnego systemu małej retencji wodnej, systemu melioracji oraz systemu odbioru i oczyszczania wód opadowych i roztopowych, a także ochrona brzegów morskich;
- 6) poprawa stanu infrastruktury energetycznej i usprawnienie systemu zaopatrzenia w energię, zwiększenie dostępności do zróżnicowanych nośników energii oraz efektywności jej wykorzystania;
- 7) poprawa stanu bezpieczeństwa i pełniejsze wykorzystanie potencjału energetycznego regionu, m.in. poprzez wspieranie wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz tworzenie lokalnych rynków paliw i energii;
- 8) poprawa sprawności funkcjonowania regionalnego rynku usług telekomunikacyjnych oraz rozwój szkieletowej infrastruktury teleinformatycznej i lokalnej sieci dostępowej dla zapewnienia powszechnego, szybkiego i bezpiecznego dostępu do wiedzy, usług i informacji oferowanych poprzez Internet.

Cel strategiczny 3

Lepszy dostęp do infrastruktury społecznej, zwłaszcza na obszarach strukturalnie słabych

Opis kierunków działań

- 1) poprawa dostępu do infrastruktury edukacyjnej umożliwiająca wzrost jakości kształcenia, a także obejmująca skoordynowany rozwój bazy sportowo-rekreacyjnej;
- 2) budowa, modernizacja i poprawa stanu wyposażenia obiektów ochrony zdrowia i pomocy społecznej;
- 3) modernizacja wyposażenia i wspieranie działalności instytucji kultury, w tym także tworzenie warunków dla ośrodków integracji i aktywizacji społeczności lokalnych;
- 4) wsparcie funkcjonowania i rozwoju zintegrowanych systemów informacyjnych w obszarach: administracji publicznej, edukacji, rynku pracy, kultury, zdrowia, pomocy społecznej.

Cel strategiczny 4

Zachowanie i poprawa stanu środowiska przyrodniczego

Opis kierunków działań

- 1) zmniejszenie poziomu zanieczyszczenia środowiska oraz negatywnych oddziaływań na środowisko, w tym na wody podziemne i powierzchniowe, a także na powietrze atmosferyczne;
- 2) wzmocnienie zwartości i ciągłości przestrzennej systemu obszarów chronionych województwa; poprawa zwartości przestrzennej lasów; ochrona środowiska morskiego;
- 3) ochrona różnorodności biologicznej, w tym realizacja przedsięwzięć związanych z ustanowieniem obszarów sieci NATURA 2000.

**VII. REALIZACJA
STRATEGII ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO**

Proces realizacji Strategii został sformułowany poprzez określenie:

- 1) podmiotów zaangażowanych,
- 2) zasad realizacji (misja),
- 3) poziomów realizacji,
- 4) faz, instrumentów i finansowych ram realizacji,
- 5) ponadregionalnych przedsięwzięć rozwojowych,
- 6) zasad funkcjonowania systemu monitorowania i oceny realizacji.

1. Podmioty zaangażowane w realizację Strategii

Strategia obejmuje kierunki działań leżące w kompetencjach wielu instytucji. Za jej realizację odpowiada Samorząd Województwa Pomorskiego, który współpracuje w tym zakresie przede wszystkim z następującymi partnerami: samorządy gmin i powiatów z obszaru województwa, instytucje rządowe, uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe, organizacje przedsiębiorców, instytucje otoczenia biznesu, samorząd zawodowy, związki zawodowe, a także inne regiony oraz organizacje i instytucje zagraniczne i międzynarodowe.

Samorząd Województwa Pomorskiego pełni rolę koordynatora i organizatora procesu realizacji Strategii. Ze względu na swoje ustawowe kompetencje, w zróżnicowanym stopniu angażuje się on w realizację poszczególnych celów rozwojowych. Wyróżnia się trzy główne poziomy zaangażowania Samorządu Województwa Pomorskiego w realizację Strategii:

- 1) samodzielna realizacja przedsięwzięć rozwojowych,
- 2) realizacja przedsięwzięć rozwojowych we współpracy z partnerami,
- 3) inspirowanie i wspieranie realizacji przedsięwzięć rozwojowych.

Kluczowe dla sukcesu realizacji Strategii będzie wypracowanie i doskonalenie efektywnych, partnerskich metod współpracy pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w ten proces. Sieć współpracy instytucjonalnej na rzecz realizacji Strategii sprzyjać będzie budowie efektywnego mechanizmu dokonywania strategicznych wyborów warunkujących rozwój województwa, przy uwzględnieniu kierunków działań zawartych w Strategii oraz w innych dokumentach strategicznych szczebla lokalnego, regionalnego, krajowego i międzynarodowego. Mechanizm ten powinien funkcjonować na podstawie zasad sformułowanych poniżej w postaci misji.

2. Misja instytucji realizujących Strategię

Misja określa zasady, którymi kierują się instytucje życia publicznego – zwłaszcza organy Samorządu Województwa Pomorskiego – w realizacji Strategii. Są to:

Zasada zrównoważonego rozwoju

Osiągnięcie trwałej poprawy poziomu życia mieszkańców wymaga rozwoju gospodarczego osiąganego w dłuższym okresie przy zapewnieniu równowagi społecznej, ekologicznej i przestrzennej.

Zasada ukierunkowania na mieszkańców

Władze publiczne we wszystkich swych działaniach winny uwzględniać konieczność tworzenia warunków sprzyjających wysokiej aktywności mieszkańców regionu i ich organizacji.

Zasada budowania i wspierania rynków regionalnych

Władze publiczne powinny skupiać się na interwencji systemowej, dbając o jakość rynków regionalnych oraz kreując i wzmacniając je tam, gdzie jest to uzasadnione. Chodzi tu zwłaszcza o rynki: informacji, wiedzy, energii, kapitału, pracy, transportu, nieruchomości.

Zasada partnerstwa publiczno-prywatnego i partnerstwa publiczno-społecznego

Należy szeroko korzystać z partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, które zwiększają efektywność wydatkowania środków publicznych.

Zasada terytorialnego zróżnicowania i równoważenia kierunków rozwoju

Niezbędne jest zróżnicowanie przestrzenne celów, kierunków działań oraz narzędzi ich realizacji. Treść regionalnej polityki rozwoju musi być dostosowana do lokalnych warunków i ich zmian, a także łączyć efektywność koncentracji z wyrównywaniem dysproporcji.

Zasada koordynacji rozwoju

Konieczne jest zapewnienie spójności i komplementarności celów i kierunków działań zawartych we wszystkich dokumentach strategicznych i programowych na poziomie regionu. Wymagana jest także zgodność pomiędzy tymi dokumentami a ich odpowiednikami na poziomie europejskim, krajowym i lokalnym, czy też na poziomie regionów sąsiednich.

Zasada subsydiarności regionalnej

Samorząd wojewódzki realizuje jedynie te cele i przedsięwzięcia, które nie są dostatecznie dobrze – tzn. efektywnie i zgodnie z oczekiwaniami mieszkańców – realizowane na poziomie lokalnym.

3. Poziomy realizacji Strategii

Na poziomie regionalnym realizacji Strategii służą: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, wojewódzkie strategie sektorowe, jak też programy wojewódzkie. Sejmik Województwa Pomorskiego przyjął następujące główne strategie i programy:

- Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Pomorskiego na lata 2004–2013;
- Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Pomorskiego;
- Program Rozwoju Województwa Pomorskiego na lata 2001–2006;
- Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Pomorskiego na lata 2003–2006;
- Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2003–2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007–2010;
- Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego;
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2004–2006;
- Program Udrażniania Rzek Województwa Pomorskiego;
- Program Małej Retencji Województwa Pomorskiego do roku 2015.

Na poziomie regionalnym funkcjonują także inne dokumenty wieloletnie o wysokiej randze, które nie zostały uchwalone przez Sejmik Województwa, np. Wojewódzki Program Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego *Gambit Pomorski*, przyjęty w 2004 roku przez Pomorską Radę Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego.

Dokumenty te są zróżnicowane pod względem zakresu czasowego, a także ubogie, jeśli chodzi o realne finansowe mechanizmy realizacji. W procesie realizacji Strategii powstaną kolejne tego typu dokumenty, stanowiące kontynuację obecnie obowiązujących lub też odnoszące się do innych dziedzin rozwoju regionu. Kluczowymi wyzwaniem będą więc:

- uzyskanie spójności między Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego a tymi dokumentami;
- zapewnienie realnych źródeł i procedur ich finansowania, względnie ścisłe powiązanie programowanych działań ze źródłami finansowania, przede wszystkim zewnętrznymi.

Należy podkreślić, że dla skutecznej realizacji Strategii niezbędne jest przyjęcie regionalnych polityk (strategii) sektorowych, przede wszystkim w następujących obszarach problemowych: **1)** system transportowy, **2)** energetyka, ze szczególnym uwzględnieniem źródeł odnawialnych, **3)** integracja społeczna.

Skuteczna realizacja Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego jest możliwa w dużej mierze dzięki wyznaczanym na poziomie krajowym lub Unii Europejskiej generalnym kierunkom rozwojowym, zawartym w różnego typu średnio- i długoterminowych strategiach.

Na poziomie krajowym istnieje wiele dokumentów planistycznych, których ustalenia będą miały wpływ na warunki realizacji priorytetów i celów strategicznych województwa. Najważniejszymi z nich, zwłaszcza w perspektywie po 2006 roku, będą:

1. Narodowy Planu Rozwoju i Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007–2013;
2. Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego na lata 2007–2013;
3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.

Ponadto opracowywanych jest wiele strategii i programów dotyczących poszczególnych sektorów, m.in. obszarów wiejskich, transportu, ochrony środowiska, zasobów ludzkich, integracji społecznej, turystyki, nauki i innowacji oraz konkurencyjności gospodarki. Dokumenty te zawierają będą rekomendacje i ustalenia dotyczące wielu aspektów rozwoju województwa.

Natomiast na poziomie Unii Europejskiej najważniejszym programem rozwoju społeczno-gospodarczego jest Strategia Lizbońska, w której szczególnego znaczenia nabierają działania skoncentrowane na wzroście gospodarczym i tworzeniu nowych miejsc pracy. Aby zwiększyć skuteczność realizacji Strategii Lizbońskiej, na poziomie każdego kraju członkowskiego ma powstać *Narodowy Program Reform (na rzecz wzrostu i zatrudnienia)*. Konsekwentna realizacja takiego programu w Polsce może być dodatkowym pozytywnym bodźcem dla sprawniejszego osiągnięcia celów Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego.

Istotnymi narzędziami przyczyniającymi się również do realizacji Strategii są strategie i programy realizowane na poziomie lokalnym przez pomorskie jednostki samorządu terytorialnego, a także przez inne podmioty prowadzące działalność o charakterze publicznym, które są zlokalizowane, względnie prowadzą swoją

działalność w województwie pomorskim. Dla zwiększenia skuteczności realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego wskazane jest, aby partnerzy regionalni uwzględniali główne kierunki rozwoju województwa w swoich dokumentach strategicznych na poziomie lokalnym.

4. Fazy, instrumenty i finansowe ramy realizacji Strategii

Fazy realizacji Strategii

Proces realizacji Strategii podzielono na fazy zgodne z okresami programowania Unii Europejskiej:

- 1) **faza akcesji** (lata 2005–2006), w trakcie której przeprowadzonych zostanie wiele przedsięwzięć dotyczących modernizacji i rozbudowy infrastruktury, wspierania przedsiębiorczości i rozwoju kapitału ludzkiego;
- 2) **faza spójności** (lata 2007–2013), w trakcie której nastąpi znaczące przybliżenie regionu do średniego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego UE poprzez realizację dużych, różnorodnych i skoordynowanych przedsięwzięć ukierunkowanych m.in. na innowacje, edukację i kwalifikacje, wspieranie funkcjonowania firm i infrastruktury;
- 3) **faza konkurencyjności** (lata 2014–2020), w trakcie której region będzie dyskontował swój potencjał rozwojowy wypracowany w poprzedniej fazie, realizując przedsięwzięcia przyczyniające się do poprawy jego pozycji konkurencyjnej wobec najbardziej rozwiniętych regionów UE oraz pełniejszej realizacji zasady rozwoju zrównoważonego.

Istotnymi podokresami realizacji Strategii będą kolejne kadencje władz samorządowych. Realizacja Strategii wymaga zapewnienia ciągłości realizacji priorytetów i celów strategicznych.

Najważniejsze instrumenty realizacji Strategii

Realizacja Strategii odbywać się będzie na podstawie programów wojewódzkich i programów operacyjnych (sektorowych, regionalnych i międzynarodowych), zawierających alokacje środków finansowych na poszczególne priorytety i działania rozwojowe. Istotną rolę w realizacji Strategii może odegrać także kontrakt wojewódzki.

Faza realizacji 2004–2006

Wymienione instrumenty mają swoje główne źródła finansowania w:

- Funduszach Strukturalnych, Funduszu Spójności i innych funduszach UE,
- środkach międzynarodowych instytucji finansowych (np. Bank Światowy),
- środkach innych państw,
- środkach i mechanizmach krajowych (np. wkład finansowy budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego; prefinansowanie z budżetu państwa, poręczenia i gwarancje Skarbu Państwa; Fundusz Poręczeń Unijnych, Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych).

Faza realizacji 2007–2013

W okresie 2007–2013 nie należy spodziewać się istotnych zmian w zakresie różnorodności źródeł finansowania realizacji Strategii. Wszystkie polskie województwa, w tym pomorskie, zostaną objęte Celem 1 nowej polityki spójności UE „Konwergencja”. Jest on adresowany do regionów najuboższych, dla których dostępne będą wszystkie planowane fundusze strukturalne, tzn. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz Europejski Fundusz Społeczny. Poza tym Polska zostanie objęta również Funduszem Spójności.

Obok polityki spójności Polska będzie także beneficjentem Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej UE, które będą wyposażone w odpowiednie instrumenty finansowe, tzn. Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejski Fundusz Rybacki.

Kluczowym instrumentem umożliwiającym realizację Strategii w tym okresie będzie regionalny program operacyjny przygotowany i realizowany przez Samorząd Województwa Pomorskiego, wsparty środkami strukturalnymi UE. Innymi istotnymi instrumentami realizacji Strategii będą programy operacyjne realizowane w ramach Celu 3 nowej polityki spójności UE „Europejska współpraca terytorialna”. Będą one miały dla województwa pomorskiego wymiar przygraniczny, a także ponadnarodowy, skupiając się zwłaszcza w Regionie Morza Bałtyckiego.

Faza realizacji 2014–2020

Doprecyzowanie instrumentów realizacji Strategii i źródeł ich finansowania w tym okresie zostanie dokonane w trakcie fazy realizacji obejmującej lata 2007-2013.

Finansowe ramy realizacji Strategii w latach 2007-2013

Środki finansowe pochodzące z Unii Europejskiej będą w horyzoncie co najmniej najbliższych 10 lat w dużej mierze wpływały na tempo i kierunek zmian strukturalnych w województwie pomorskim. Istotne znaczenie dla pełnego wykorzystania tych środków będzie miał potencjał absorpcyjny regionu, rozumiany jako zdolność do:

- uzupełnienia środków europejskich środkami własnymi podmiotów z województwa pomorskiego,
- przygotowania i realizowania programów operacyjnych i projektów w standardach europejskich.

Na podstawie przeprowadzonych badań i analiz wstępnie oszacowano wielkość środków kierowanych na działania rozwojowe w województwie pomorskim w latach 2007-2013. Szacunek ten uwzględnia:

- potencjał inwestycyjny jednostek samorządu terytorialnego w wysokości około **11,1** mld zł;
- środki strukturalne pochodzące z Unii Europejskiej, w dwóch skrajnych wariantach:
a) **5,57** mld zł; b) **6,83** mld zł;
- środki prywatne przeznaczone na współfinansowanie przedsięwzięć, w wysokości około **0,1** mld zł.

Powyższe szacunki uwzględniają różne możliwe limity środków strukturalnych UE dla Polski, a także różne możliwe warianty podziału tych środków na województwa. Szacunki te są ponadto mocno uzależnione od przyjętych założeń dotyczących m.in. parametrów makroekonomicznych oraz polityki prowadzonej przez rząd i samorządy terytorialne w zakresie zarządzania finansami publicznymi.

Łączna szacunkowa wartość środków dostępnych na realizację działań rozwojowych w województwie pomorskim w latach 2007-2013 będzie się wahać w granicach **16,7 – 18,1 mld zł**, co oznacza średnioroczne wydatki rozwojowe jednostek samorządu terytorialnego w województwie na poziomie około trzykrotnie wyższym niż w roku 2004.

Brak środków własnych na montaż finansowy związany ze środkami UE nie będzie zagrożeniem dla pomorskich beneficjentów, bowiem – zgodnie z szacunkami – tylko

około ¼ potencjału inwestycyjnego województwa będzie bezpośrednio zaangażowana w przedsięwzięcia współfinansowane przez UE. Kluczowe znaczenie będzie miała więc zdolność do przygotowania i realizacji kompleksowych programów i projektów o rzeczywiście prorozwojowym charakterze i trwałym pozytywnym oddziaływaniu na sytuację społeczno-gospodarczą i przestrzenną regionu.

5. Ponadregionalne przedsięwzięcia rozwojowe

Efektywna współpraca ponadregionalna wymaga działań polegających przede wszystkim na:

- tworzeniu i wspieraniu międzyregionalnych sieci współpracy i wymiany informacji, w tym m.in. na pogłębianiu współpracy miast i gmin oraz organizacji gospodarczych i społecznych;
- lobbyingu na rzecz wspólnie zidentyfikowanych przedsięwzięć rozwojowych oraz ich realizacji.

Wspólne przedsięwzięcia rozwojowe w wymiarze krajowym

Określono zarys istotnych dla rozwoju województwa pomorskiego przedsięwzięć ponadregionalnych, w tym programów, w realizacji których podjęta zostanie współpraca ze wskazanymi województwami. Poniższe zestawienie ma charakter otwarty i obejmuje następujące przedsięwzięcia:

- 1. Kreowanie stref przyspieszonego rozwoju społeczno-gospodarczego wzdłuż multimodalnych korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim, ponadnarodowym i międzyregionalnym:**
  - a) VI transeuropejski korytarz transportowy (kujawsko-pomorskie, łódzkie, małopolskie, mazowieckie, śląskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie);
  - b) nadmorski korytarz transportowy jako rdzeń tzw. Strefy Rozwojowej Południowego Bałtyku (warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie);
  - c) korytarze międzyregionalne wzdłuż dróg krajowych (wszystkie województwa sąsiednie).
- 2. Przelamywanie luki transportowej Polski północnej** dla usprawnienia kluczowych powiązań transportowych między województwami nadmorskimi i dla poprawy ich spójności wewnętrznej, w tym także włączenie polskich regionów nadmorskich w kształtujący się układ bałtyckich autostrad morskich,

jak również wspieranie rozwoju konkurencyjnej żeglugi bliskiego zasięgu oraz małych portów (warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie).

3. **Zintegrowane zarządzanie strefą brzegową**, będącą obszarem dużej i rosnącej presji inwestycyjnej oraz krzyżowania się interesów wielu dziedzin aktywności gospodarczej, które należy w sposób umiętny i kompleksowy pogodzić z wymogami dotyczącymi ochrony środowiska (m.in. NATURA 2000), a także wymaganiami w zakresie kształtowania i ochrony brzegów morskich (warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie).
4. **Przełamywanie problemów strukturalnych na obszarach depresji społeczno-gospodarczej:**
  - a) Dolina Dolnej Wisły i Delta Wisły – Żuławy (kujawsko-pomorskie i warmińsko-mazurskie);
  - b) obszary wiejskie, w tym zwłaszcza zdominowane w przeszłości przez państwowe gospodarstwa rolne (kujawsko-pomorskie, zachodniopomorskie).
5. **Tworzenie warunków dla rozwoju nowoczesnego sektora przemysłów morskich** jako istotnego czynnika rozwoju polskich regionów nadmorskich, obejmującego m.in. produkcję i remonty statków, łodzi i jachtów; uczelnie morskie i sferę badawczo-rozwojową, przemysł i usługi portowe oraz przyportowe, sektor usług transportowo-logistycznych; turystykę morską, a także rybołówstwo i przetwórstwo ryb (warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie).
6. **Wspieranie tworzenia sieciowych ponadregionalnych produktów turystycznych** w Polsce północnej na podstawie takich czynników, jak nadmorskie położenie, ciągłość systemu przyrodniczego, a także wspólne dziedzictwo kulturowe, w postaci np. sieci marin, szlaków pieszych i rowerowych, połączeń wodnych śródlądowych, tematycznych szlaków kulturowych (kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie).
7. **Kreowanie wszechstronnego rozwoju obszarów występowania jezior i lasów** o wyjątkowej wartości w przestrzeni europejskiej, cennych i wrażliwych pod względem przyrodniczym oraz krajobrazowym (kujawsko-pomorskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie).

Wspólne przedsięwzięcia rozwojowe w wymiarze międzynarodowym

Znaczna część ze wspomnianych wyżej ponadregionalnych wyzwań rozwojowych ma także swój kontekst międzynarodowy. Niezbędne jest zatem pogłębione zaangażowanie województwa pomorskiego we współpracę w wymiarze przygranicznym (zwłaszcza w ramach Euroregionu Bałtyk) oraz ponadnarodowym (zwłaszcza w Regionie Morza Bałtyckiego). Powinna ona skupić się m.in. na następujących zagadnieniach:

- a) kreowanie stref przyspieszonego rozwoju wzdłuż korytarzy transportowych,
- b) przełamywanie peryferyzacji transportowej,
- c) zintegrowane zarządzanie strefą brzegową, w tym poprawa bezpieczeństwa środowiska morskiego,
- d) budowanie międzynarodowych (sieciowych) produktów turystycznych,
- e) ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, w tym poprawa ciągłości przestrzennej systemu ekologicznego,
- f) tworzenie warunków dla inwestycji, innowacji i konkurencyjnego rozwoju opartego na wiedzy,
- g) wspieranie rozwoju oraz współpracy dużych ośrodków i zespołów miejskich, w tym układów metropolitalnych odgrywających rolę biegunów wzrostu w systemie osadniczym Europy Bałtyckiej.

6. Monitorowanie i ocena realizacji Strategii

Dla efektywnego zarządzania realizacją Strategii konieczne jest stworzenie sprawnego i rzetelnego systemu monitorowania i oceny. System taki pozwoli na systematyczną obserwację efektów prowadzonych działań oraz dokonywanie ich obiektywnej interpretacji (oceny). Stanie się on narzędziem umożliwiającym skuteczną weryfikację kierunków i zamierzeń rozwojowych określonych w Strategii, względnie mechanizmów ich realizacji. Sprzyjać to będzie efektywnemu zaplanowaniu i wykorzystaniu zasobów (głównie finansowych) kierowanych na programy wpisujące się w realizację Strategii.

Odpowiedzialność za monitorowanie i ocenę realizacji Strategii spoczywa na Zarządzie Województwa. Ocena kierunków i postępu realizacji Strategii może być przyczyną jej aktualizacji, jednak nie powinna ona następować częściej niż raz w kadencji Sejmiku Województwa Pomorskiego.

Ciałem konsultacyjnym Zarządu w kwestiach dotyczących realizacji Strategii będzie Rada Strategii. W jej skład wejdą przedstawiciele: jednostek samorządu

terytorialnego województwa pomorskiego, administracji rządowej w województwie, a także partnerów społeczno-gospodarczych i organizacji pozarządowych. Powołanie oraz określenie szczegółowego zakresu zadań i trybu prac Rady nastąpi w ciągu pół roku od zatwierdzenia Strategii.

System monitoringu i oceny realizacji Strategii będzie budowany na podstawie sprawnego przepływu, gromadzenia (pozyskiwania), przetwarzania, analizy i udostępniania danych i informacji w postaci zestawień, opracowań (raportów) oraz prezentacji graficznych procesów i zjawisk z wykorzystaniem Systemu Informacji o Terenie Województwa Pomorskiego. Kluczowym elementem systemu stanie się racjonalnie dobrany i elastyczny zestaw wskaźników oraz kryteriów społeczno-ekonomicznych, uzupełnianych analizami i prognozami tworzonymi m.in. z wykorzystaniem makroekonomicznego modelu gospodarki województwa.

Podstawowe wymogi dla systemu monitoringu i oceny realizacji Strategii obejmują:

- 1) operowanie danymi i informacjami dotyczącymi procesów i zjawisk społeczno-ekonomicznych i przestrzennych na poziomie województwa, podregionów i powiatów;
- 2) zapewnienie powszechnego dostępu do wyników prac zrealizowanych w ramach monitorowania i oceny realizacji Strategii wszystkim zainteresowanym instytucjom i osobom, w tym zapewnienie odpowiedniego formatu danych i informacji umożliwiającego ich łatwe wykorzystanie, zwłaszcza przez użytkowników instytucjonalnych;
- 3) trwała współpraca z instytucjami zewnętrznymi i ekspertami dla zapewnienia regularnego przepływu informacji, w tym przede wszystkim z partnerami dysponującymi informacjami, danymi i wiedzą dla potrzeb monitoringu (głównie urząd statystyczny, rządowa administracja wojewódzka i inne urzędy administracji rządowej, a także gestorzy infrastruktury, samorządy terytorialne, agencje rozwoju, partnerzy społeczno-gospodarczy oraz organizacje pozarządowe);
- 4) przygotowywanie minimum raz na dwa lata raportów o stanie i postępie realizacji Strategii, które będą dyskutowane m.in. na forum Sejmiku Województwa;
- 5) organizacja dorocznych konferencji regionalnych poświęconych omówieniu trendów, a także nowych wyzwań oraz najbardziej pożądanym kierunków dalszego rozwoju regionu.

Ciągłość, trwałość i sprawność funkcjonowania systemu monitorowania i oceny zapewni wyspecjalizowany zespół, który zostanie wyodrębniony w strukturze Urzędu Marszałkowskiego. System zostanie utworzony i będzie systematycznie doskonalony przez ww. zespół, a jego merytoryczne, organizacyjne, prawne i finansowe ramy będą określone przez Zarząd Województwa, który w ciągu sześciu miesięcy od uchwalenia Strategii przyjmie całościową koncepcję systemu monitoringu i oceny jej realizacji.

System monitorowania i oceny realizacji Strategii będzie jednym z modułów systemu monitorowania i diagnozowania ogółu procesów i zjawisk społeczno-gospodarczych oraz zmian przestrzennych zachodzących w województwie. Będzie on funkcjonalnie powiązany m.in. z systemem informacji o terenie, a także z systemem monitorowania zmian w zagospodarowaniu przestrzennym.

Wskaźniki monitorowania przyporządkowane poszczególnym priorytetom i celom strategicznym mają charakter wstępny. Ich zakres tematyczny, liczba, definicje, poziom szczegółowości, powiązania, a także źródła informacyjne będą szczegółowo identyfikowane w procesie budowy systemu monitorowania i oceny. Badana będzie ich dynamika, a także odniesienia do wartości średnich na różnych poziomach (wojewódzkim, krajowym, europejskim). Wstępnie proponowana podstawowa lista wskaźników monitorowania realizacji Strategii przedstawiona jest poniżej.

Priorytet I. KONKURENCYJNOŚĆ

Cel strategiczny 1. Lepsze warunki dla przedsiębiorczości i innowacji

- 1) Liczba (aktywnych) podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców
- 2) Nakłady na działalność B+R
- 3) Wartość PKB / eksportu na 1 mieszkańca

Cel strategiczny 2. Wysoki poziom edukacji i nauki

- 1) Odsetek osób z wykształceniem wyższym
- 2) Liczba studentów szkół wyższych na 1000 mieszkańców
- 3) Liczba zgłoszonych wynalazków / udzielonych patentów

Cel strategiczny 3. Rozwój gospodarki wykorzystującej specyficzne zasoby regionalne

- 1) Liczba / powierzchnia gospodarstw korzystających z dopłat w ramach programów rolno-środowiskowych / Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej

- 2) Przeładunki w portach morskich
- 3) Liczba turystów korzystających z noclegów

Cel strategiczny 4. Efektywna sfera publiczna

- 1) Powierzchnia terenów inwestycyjnych w województwie (w tym na obszarach wiejskich),
- 2) Wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych
- 3) Liczba instytucji administracji publicznej prowadzących usługi e-administracja

Cel strategiczny 5. Silna pozycja Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta w układzie ponadregionalnym, głównie bałtyckim

- 1) Liczba firm z udziałem kapitału zagranicznego
- 2) Liczba imprez kulturalnych i sportowych o znaczeniu międzynarodowym
- 3) Liczba instytucji międzynarodowych mających swą siedzibę / filię w regionie

Priorytet II. SPÓJNOŚĆ

Cel strategiczny 1. Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej

- 1) Poziom / struktura zatrudnienia
- 2) Liczba osób podnoszących swoje kwalifikacje (np. w trybie kształcenia ustawicznego)
- 3) Stopa bezrobocia (w tym długotrwałego, wśród kobiet i młodzieży oraz na wsi)

Cel strategiczny 2. Silne, zdrowe i zintegrowane społeczeństwo

- 1) Liczba zachorowań na choroby nowotworowe
- 2) Poziom przestępczości (wartość, dynamika) i wykrywalności przestępstw
- 3) Odsetek ludności korzystającej ze świadczeń pomocy społecznej

Cel strategiczny 3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

- 1) Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców (w tym także w ujęciu przestrzennym)
- 2) Wartość zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe
- 3) Frekwencja w wyborach krajowych i samorządowych

Cel strategiczny 4. Kształtowanie procesów społecznych i przestrzennych dla poprawy jakości życia

- 1) Zasoby mieszkaniowe na 1000 mieszkańców
- 2) Poziom / struktura zatrudnienia na obszarach wiejskich
- 3) Liczba mieszkańców / powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją
- 4) Saldo migracji ośrodków miejskich

Cel strategiczny 5. Wzmacnianie subregionalnych ośrodków rozwojowych

- 1) Poziom / struktura zatrudnienia na obszarach oddziaływania subregionalnych ośrodków rozwoju
- 2) Liczba nowopowstałych podmiotów gospodarczych w subregionalnych ośrodkach rozwojowych

Priorytet III. DOSTĘPNOŚĆ

Cel strategiczny 1. Efektywny i bezpieczny system transportowy

- 1) Czas przejazdu z Warszawy, stolic innych regionów i stolic pomorskich powiatów do Gdańska
- 2) Udział transportu zbiorowego w transporcie pasażerskim ogółem
- 3) Liczba / koszty wypadków drogowych i ofiar śmiertelnych

Cel strategiczny 2. Poprawa funkcjonowania systemów infrastruktury technicznej i teleinformatycznej

- 1) Odsetek gospodarstw domowych (na wsi) z dostępem do sieci kanalizacyjnej / sieci gazowej
- 2) Odpady komunalne zebrane (w tonach) / unieszkodliwione / powtórnie wykorzystane (w %)
- 3) Odsetek gospodarstw domowych / firm z dostępem do Internetu
- 4) Udział odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym województwa
- 5) Wielkość zużycia wody w gospodarstwach domowych / w gospodarce

Cel strategiczny 3. Lepszy dostęp do infrastruktury społecznej, zwłaszcza na obszarach strukturalnie słabych

- 1) Wskaźnik skolaryzacji młodzieży na poziomie szkolnictwa średniego (w tym na obszarach wiejskich)
- 2) Liczba porad lekarskich na 1000 mieszkańców w zakładach opieki zdrowotnej
- 3) Nakłady na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego na 1 mieszkańca

Cel strategiczny 4. Zachowanie i poprawa stanu środowiska przyrodniczego

- 1) Redukcja pyłów / gazów oraz oczyszczone ścieki przemysłowe / komunalne (w %)
- 2) Udział nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska w nakładach inwestycyjnych ogółem
- 3) Powierzchnia terenów objętych formami ochrony przyrody / zieleni urządzonej